

ข่าวชมชน

ปฏิรูปประเทศไทย 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

ฉบับที่ ๑๓๖ มีนาคม - พฤษภาคม ๒๕๕๕

เยี่ยมชมผู้ประกอบการชุมชนบางบัว กรุงเทพฯ
เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

สืบทอดอุดมการณ์
อ.ไพฑูลย์
วัฒนศิริธรรม

สิ้นไฟบุญ ไม่สิ้นบุญ

ด้วยหนึ่งใจ	หนึ่งสมอง	สองมือมั่น
หนักไม่หวั่น	เหนียวไม่จาก	ยากไม่หนี
ทอความรัก	ดักความเชื่อ	ถือความดี
ทำหน้าที่	ตอบแทน	คุณแผ่นดิน
ไฟบุญศักดิ์	ไฟบุญศรี	ดีเลิศล้ำ
ไฟบุญธรรม	ไฟบุญรัก	ประจักษ์กัน
ไฟบุญใจ	ไฟบุญพจน์	หมดราศิน
ไฟบุญศิลป์	ไฟบุญศาสตร์	องอาจไกล
ดวงตะวัน	คล้อยลับ	ดับมืดแล้ว
เพลงบีแก้ว	ร้ายจำเรียง	เสียงโหยไห้
แว่กว่า	ลาก่อน	สะท่อนใจ
แสนอาลัย	ครุ่นคำนึง	ถึงคนดี
วันที่เก่า	เมษา	วันฟ้าหมอง
เมื่อครู่ต้อง	ลาไกล	ใจตันที่
คืนเดือนแรม	ดาวลา	ล้ำเต็มที
เหงาซีวี	ท้อซีวัน	หวั่นชีวา
สิ้นไฟบุญ	ไม่สิ้นบุญ	ไฟบุญล้ำ
วัฒนธรรม	ศีรีธรรม	คุณล้ำค่า
วัฒนธรรม	ศีรีชื่อ	เลื่องลือชา
วัฒนธรรม	บนชั้นฟ้า	ดาราราว
ทวยเทพแห่	วอนสวรรค์	จากชั้นสรวง
เพื่อเชิญดวง	วิญญาณลับ	กลับสู่หา
สุขเกิดนะ	ในสวรรค์	อันยืนยาว
ศิษย์จะก้าว	ตามทางดี	ที่ครูเดิน

นายวิฑูรย์ ศรีเกษม

ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก

สารบัญ

๐๕ หมายเหตุประเทศไทย

- สินค้าอุตสาหกรรมเราได้แค่ ๑๐%
- ครุภัณฑ์หนึ่งล้านล้าน
- ปตท. มีรายได้มากกว่างบประมาณแผ่นดิน
- รถยนต์เมืองไทย ๑๒ ล้านคัน
- แแท็กซี ๑๐๐,๐๐๐ คัน

๐๖ เสี่ยงจากเจ้าของประเทศ

- ประชาชนร้อยละ ๙๐ บอกว่าปัญหาคอร์รัปชันรุนแรงมาก และร้อยละ ๘๑ ไม่มั่นใจว่าหน่วยงานจะทำอะไรได้
- ประชาชนคิดอย่างไรกับทหาร

๐๘ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักพัฒนาสังคมผู้ก่อตั้ง พอช.

๑๐ การจากไปของ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของงานพัฒนาชุมชนไทย

๑๔ เส้นทางไปสู่สังคมและชุมชนเข้มแข็ง รวมข้อคิด อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

- การเปลี่ยนแปลงประเทศไทยโดยอาศัย ฐานทุนของชุมชนท้องถิ่น
- แม่น้ำ ๓ สายสู่การปฏิรูปสังคมจากราก
- ๓ แนวทาง ๙ องค์ประกอบของขบวนการชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย
- การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
- ชุมชนเข้มแข็ง
- ปัญหาความยากจน
- ปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
- การดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น
- ชุมชนในประเทศไทย
- “คุณธรรม” คือ ความดี ความถูกต้อง
- การปฏิรูปประเทศไทย
- ความดีและคุณธรรม

๒๓ “...เศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้โลกพ้นจากวิกฤติได้...”

๒๖ ตัวชี้วัดชุมชน: บทเรียนจาก ขบวนการชุมชนภาคกลาง

๓๔ ๑๐ รายการของที่จะหมดอายุใ ในปี ๒๕๖๔

นมางเนตุประเทศไทง

สินค้ำอุตสาหกรรม เราไต้แค้ ๑๐%

เจ้าสิ่วซีพี ฌนินทร์ เจียรนวนนท์ กล้ำว้ำการผลิตสินค้ำอุตสาหกรรมขำยนั้น ประเทศเราจะมีรายไต้ประมาณ ๑๐% ของราคาสินค้ำที่ขำยไต้เท่านั้น เพราะต้งนำเข้าวัตถุดิบ เครื่องจักรและวิทยำการจากต้งประเทศ ในขณะทีการผลิตสินค้ำเกษตร เราจะได้ ๑๐๐% เพราะทุกอย่างมำจากของในประเทศ

ครุฑนี้หึ่งล้านลำน

น.ส.ศศิธรำ พิชัยขำณณรงค์ ปลัดกระทรวงศีกษำธิการ เปิตเผยว้ำ ครุฑประเทศไทย มีหนีสินรวมกันกว้ำหนึ่งลำนลำนบ้ำท แหลงเงินกู่หลักๆ คือ เป็นหนีสินกรรมอ้อมทรพย์ประมาณ ๗ แสนลำน (๔.๖ แสนรำย) สินเชื่อเพื่อพัฒนาชีวิตครุประมาณ ๑ แสนลำน (๙๓,๐๐๐ รำย) และกองทุนฌำปนกิจสงเคราะห์ช่วยเพื่อนครุและบุคคลกรทางการศีกษำ (ขพค.) ประมาณ ๔ แสนลำนบ้ำท (๑ ลำนรำย)แล้วจะหวังคุณภำพการศีกษำของเด็กไต้อย่งไรหนอ?

ปตท. มีรายไต้มำกกว้ำงบประมาณแผ่นดิน

ปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ทีกำลังใช้งบประมาณกันอยู่นี้ หน่วยรำชการทุกหน่วยของประเทศไทย มีงบประมาณรวมท้งสิ้น ๒.๓ ลำนลำนบ้ำท ในปี ๒๕๕๔ ทีผ่านมำกลุ่ม ปตท. มีรายไต้รวม ๒.๔๒ ลำนลำนบ้ำท มำกกว้ำงบประมาณแผ่นดินของประเทศ และมีก้ำไรถึง ๑๐๕,๒๙๖ ลำนบ้ำท ก้ำไรเหล่านี้อำรัฐไม่เกิน ๖๐% ทีเหลือเอกชนแบ่งปันกัน เพราะมีการแปรรูปไปแล้ว ทุกๆ วันคนไทยช่วยกันทำไต้ ปตท. มีก้ำไร ๒๘๘ ลำนบ้ำท (ซ้วโมงละ ๑๒ ลำนบ้ำท) เป็นก้ำไรทีเข้ากระเปำเอกชน ๑๑๕ ลำนบ้ำท

รถยนต์เมืองไทย ๑๒ ล้านคัน

กรมการขนส่งทางบก รายงานว่า เมื่อสิ้นปี ๒๕๕๔ ประเทศไทยมีรถจดทะเบียนจำนวน ๓๐.๑ ล้านคัน เป็นรถจักรยานยนต์ ๑๘.๑ ล้านคัน (คนไทย ๗ คน มีรถจักรยานยนต์ ๒ คัน) รถยนต์ประมาณ ๑๒ ล้านคัน ในจำนวนรถยนต์ ๑๒ ล้านคันนั้น เป็นรถนั่งส่วนบุคคลไม่เกิน ๗ คน (รถเก๋ง) ๕ ล้านคัน รถยนต์บรรทุกส่วนบุคคล (กระบะ) ๕.๑ ล้านคัน เมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๓ พบว่า จำนวนรถเก๋งเพิ่มขึ้น ๑๑% รถกระบะเพิ่มขึ้น ๕% ที่เพิ่มมากที่สุดคือ รถแทรกเตอร์เพิ่มขึ้น ๒๔% เป็น ๒๗๓,๖๔๐ คัน สำหรับรถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ๕%

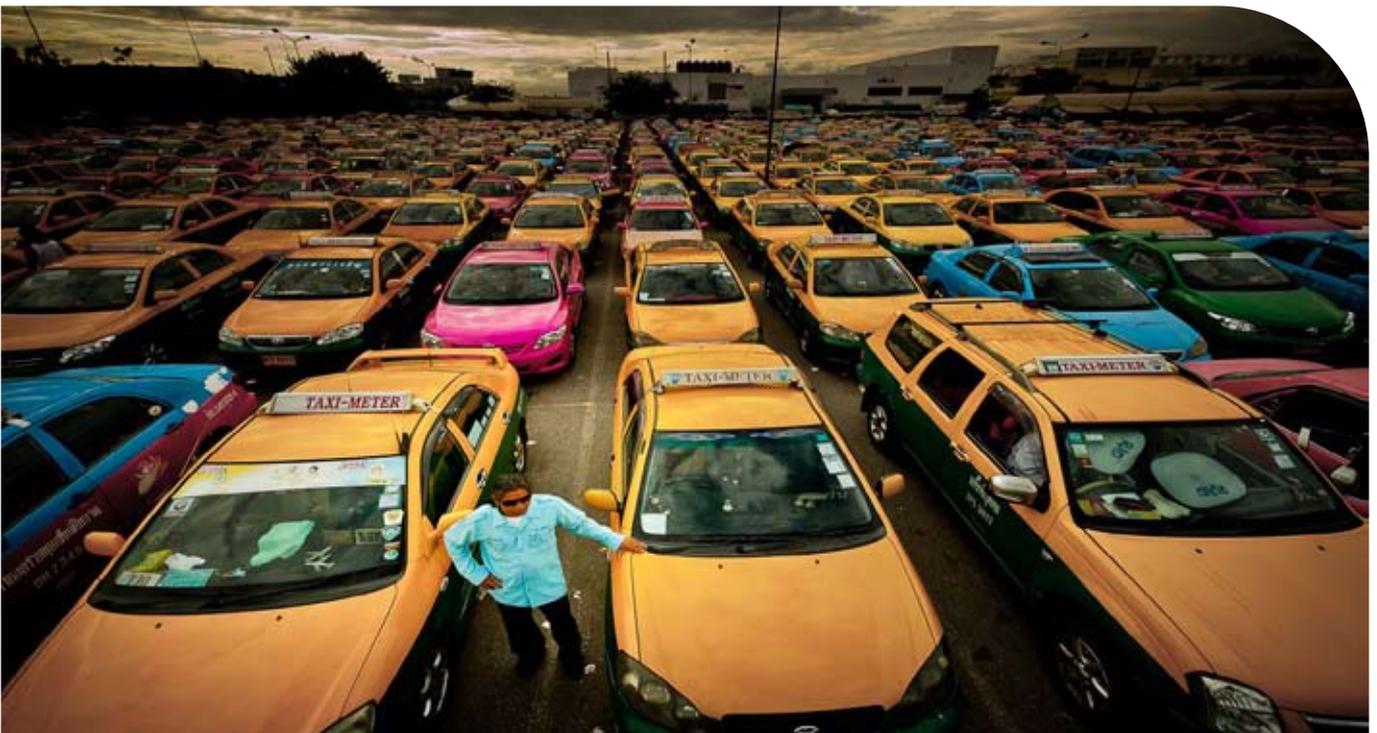
เมื่อเทียบกับสิ้นปี ๒๕๕๓ มีรถจักรยานยนต์เพิ่มขึ้น ๒.๑ ล้านคัน รถเก๋งเพิ่มขึ้น ๕๔๑,๖๘๑ คัน และรถกระบะเพิ่มขึ้น ๒๗๓,๖๓๕ คัน รถเก๋งเพิ่มมากกว่ารถกระบะเกือบหนึ่งเท่าตัว

ถ้าแยกตามประเภทน้ำมันที่ใช้พบว่าใช้น้ำมันเบนซิน ๗๑% (รวมรถยนต์และจักรยานยนต์) ใช้ดีเซล ๒๔%.

แท็กซี่ ๑๐๐,๐๐๐ คัน

ผู้ขับแท็กซี่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล กำลังเรียกร้องให้มีการปรับค่าโดยสาร เพราะต้นทุนราคาเชื้อเพลิงสูงขึ้นมาก กระทรวงคมนาคมเปิดเผยข้อมูลว่ามีแท็กซี่ทั้งหมด (ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล) ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ คัน จดทะเบียนถูกต้องเพียงประมาณ ๘๐,๐๐๐ คัน บางทีปัญหาอยู่ที่ว่า เรามีจำนวนแท็กซี่มากเกินไปหรือเปล่า?

เสียงจาก เจ้าของประเทศ

ประชาชนร้อยละ ๗๐
บอกว่าปัญหาคอร์รัปชัน
รุนแรงมาก และ
ร้อยละ ๘๑ ไม่มั่นใจว่า
หน่วยงานจะทำอะไรได้

กรุงเทพโพลล์สำรวจความคิดเห็น
ของคนกรุงเทพฯ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๕๔
ที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัญหาคอร์รัปชัน ประชาชน
ร้อยละ ๙๐ บอกว่าปัญหาคอร์รัปชันในปัจจุบัน

นั้นค่อนข้างรุนแรงถึงรุนแรงมาก และร้อยละ
๖๙ บอกว่าตนเองต่อต้านเรื่องนี้ แต่น่าสนใจ
ว่าประชาชนร้อยละ ๒๔ บอกว่าเฉยๆ
ในขณะที่ร้อยละ ๖ บอกว่ายอมรับได้

เมื่อถามถึงคนที่ควรมีส่วนรับผิดชอบ
ต่อปัญหานี้ ประชาชนร้อยละ ๕๒ บอกว่า
นักการเมืองระดับชาติ (สว. และ สส.) รัฐบาล
(๔๗%) นักการเมืองท้องถิ่น (๔๓%) ระบบ
ราชการ (๓๙%) ตำรวจ (๒๒%) และร้อยละ
๑๘ บอกว่าตนเองมีส่วนรับผิดชอบ ประชาชน
ร้อยละ ๑๓ บอกว่าสถาบันการศึกษาต้อง
รับผิดชอบเรื่องนี้ด้วย

ความรู้สึกต่อปัญหาเมื่อเทียบกับ
อดีตประชาชน ๔๕% บอกว่าต่อต้านเพิ่ม
มากขึ้น อีก ๔๐% บอกว่าต่อต้านเหมือนเดิม
ในขณะที่ ๑๓% บอกว่าทัศนคติต่อต้านการ
คอร์รัปชันน้อยลง

สวนดุสิตโพลล์สำรวจความคิดเห็น
ของประชาชนทั่วประเทศเมื่อเดือนมกราคม
๒๕๕๕ พบว่า ประชาชน ๕๓% คิดว่าการ
คอร์รัปชันจะมีมากขึ้น มีเพียง ๑๖% เท่านั้น
ที่คิดว่าจะลดลง อีก ๒๙% คิดว่าเท่าเดิม

เมื่อถามว่ามั่นใจแค่ไหนกับมาตรการของหน่วยงานในการปราบปรามคอร์รัปชัน ประชาชน ๒๗% ไม่มั่นใจเลย อีก ๕๔% ไม่ค่อยมั่นใจ หรือ ๘๑% ไม่มั่นใจว่าหน่วยงานจะทำอะไรได้ ที่ค่อนข้างมั่นใจว่าจะจัดการได้ มี ๑๔% ที่มั่นใจว่าจะปราบได้แน่นอนมีเพียง ๓% เท่านั้น

การคอร์รัปชันที่ประชาชนพบเห็นมากที่สุดคือ ติดสินบน/เงินใต้โต๊ะ ๓๖% ชื้อเสียง ๑๔% วังเต็นโยกย้ายตำแหน่ง ๑๓% रिटไถ/เก็บส่วย ๑๔% และการทุจริตในโครงการต่างๆ ๑๒% ประชาชน ๒๔% พบเห็นการคอร์รัปชันด้วยตนเอง อีก ๓๒% รับรู้จากการบอกเล่า และ ๔๒% รับรู้จากสื่อมวลชน

ผลสำรวจของสวนดุสิตโพลล์อีกชิ้นหนึ่งในเดือนมกราคม ๒๕๕๕ เช่นกัน สอบถามประชาชนว่า คิดว่าอาชีพไหนที่คอร์รัปชันมากที่สุด ประชาชนตอบว่า นักการเมือง ๔๒% ข้าราชการ ๒๘% ตำรวจ ๑๖% (แต่กรุงเทพฯ โพลล์สอบถามเด็กอายุ ๖-๑๔ ปี เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๕ เด็ก ๑๔% บอกว่าอยากเป็นตำรวจ) พ่อค้า นักธุรกิจ ๗% มาตรการในการจัดการเรื่องนี้ประชาชน ๓๑% บอกว่าต้องปลูกฝังเรื่องความซื่อสัตย์ ๓๐% ว่าต้องบังคับใช้กฎหมายที่เด็ดขาด อีก ๒๖% ว่าหน่วยงานต้องตรวจสอบอย่างละเอียด

สวนดุสิตโพลล์สำรวจความคิดเห็นของประชาชนเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๕ เกี่ยวกับดัชนีการเมืองไทย ประชาชนทั่วประเทศให้คะแนนการปราบปรามทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาลแค่ ๔.๖๙ จากคะแนนเต็ม ๑๐ ■

ประชาชนคิดอย่างไรกับทหาร

นิด้าโพลล์สำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศต่อทหารเนื่องในวันทหารผ่านศึก เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา ประชาชนพึงพอใจบทบาททหารในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยมากที่สุด (๕๔%) ถัดไปคือ การดูแลความมั่นคงของประเทศ (๓๐%) และการปกป้องสถาบันเบื้องสูง (๑๔%) ประชาชนประทับใจทหารบกมากที่สุด (๖๐%) ถัดไปคือ กองบัญชาการทหารสูงสุด (๒๐%) กองทัพอากาศ (๑๑%) กองทัพเรือ (๑๑%) ประชาชน ๔๙% มีความเชื่อมั่นสถาบันทหาร “มาก” อีก ๔๕% เชื่อมั่นปานกลาง และเชื่อมั่นน้อย ๒%

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทหารกับการเมือง ประชาชน ๕๕% คิดว่าการเมืองเข้ามาแทรกแซงทหาร มีเพียง ๓๒% ที่คิดว่าไม่ได้แทรกแซง สำหรับความคิดเห็นทั่วไปประชาชน ๔๘% คิดว่าทหารเป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ ๒๖% คิดว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี อีก ๑๘% คิดว่าทหารมีรายได้น้อยและมีความเสี่ยง ■

อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักพัฒนาสังคมผู้ก่อตั้ง พอช.

๘๖ พรรณทิพย์ เพชรมาก

อ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม นักการเงินการธนาคารที่ผันตัวเองมาเป็นนักพัฒนาสังคม ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการก่อตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) เมื่อปี ๒๕๓๕ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ปี ๒๕๔๓ เริ่มต้นตั้งแต่วัยศึกษาแนวทางการจัดตั้งองค์กรรูปแบบใหม่ที่จะเอื้ออำนวยให้การเงินสินเชื่อเข้าถึงคนจน และคนจนสามารถบริหารจัดการการเงินเพื่อการพัฒนาได้ พชม. เป็นองค์กรยุคแรกๆ ที่มีองค์กรประกอบคณะกรรมการทั้งจากภาครัฐ ชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ

อาจารย์เป็นกรรมการผู้จัดการ พชม. ท่านแรก ที่ทำงานบริหารจัดการองค์กรท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายของกรรมการและเจ้าหน้าที่ๆ แม้จะมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคนจนในเมืองเหมือนกัน แต่มีพื้นฐานความเชื่อ วิธีคิด แนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน อาจารย์ได้ใช้ความมุ่งมั่น ตั้งใจอย่างแน่วแน่ เชื่อมมั่นในงานพัฒนาที่ชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการสานพลังความร่วมมือจากทุกภาคส่วน บริหารจัดการความแตกต่างให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน

ในช่วงที่เป็นกรรมการผู้จัดการ พชม. อาจารย์เล็งเห็นว่า องค์กรพัฒนาในรูปแบบ พชม. สามารถเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงได้หาทางขับเคลื่อนนโยบายเพื่อให้มีองค์กรที่มีสถานะในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่กว้างขวาง ต่อเนื่องยิ่งขึ้น โดยได้ประชุมระดมความคิดเห็นหาแนวทางในการจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่ในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และได้ผลักดันผ่านช่องทางแผนแม่บทการเงินการคลังเพื่อ

สังคมที่มีมาตรการสนับสนุนการพัฒนาองค์กรชุมชนให้ครอบคลุมทั้งภาคเมืองและชนบทโดยรวม พหุ. และกองทุนพัฒนาชนบทเข้าด้วยกัน อาจารย์มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการจัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ ชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ต่อเนื่องหลายครั้ง (ปี ๒๕๓๘-๒๕๔๓)

จนในที่สุดได้มีการจัดตั้งหน่วยงานในรูปแบบองค์กรมหาชน คือ “สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)” ขึ้นมา อาจารย์ได้ลาออกจากผู้อำนวยการธนาคารออมสินต่างๆ ที่ยังไม่ครบวาระมาทำหน้าที่ประธานกรรมการสถาบันฯ เพื่อวางรากฐานการทำงานของสถาบันให้เป็นองค์กรใหม่ที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ด้วยวิสัยทัศน์ “สร้างความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม”

อาจารย์ไพบูลย์ ได้ใช้คุณค่าความดีงาม ความน่าเชื่อถือ ความสามารถในการบริหารจัดการที่ผสมผสานระหว่างภาคธุรกิจกับภาคสังคมและชุมชน การประสานความร่วมมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะให้การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาคนฐานล่างของสังคมบรรลุผลและส่งผลต่อสังคมโดยรวม รวมทั้งการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม ด้วยความอดทนรับฟังความเห็นที่แตกต่างกัน มีความละเอียดรอบคอบ มีความพยายามที่จะทำให้เกิดการเห็นพ้องต้องกันแทนการใช้อำนาจ ทำให้สามารถผลักดันเรื่องยากๆ จนสำเร็จได้

“ อาจารย์ไพบูลย์ได้ใช้คุณค่าความดีงาม ความน่าเชื่อถือ ความสามารถในการบริหารจัดการที่ผสมผสานระหว่างภาคธุรกิจกับภาคสังคมและชุมชน ”

หลังจากที่อาจารย์ไม่ได้ทำหน้าที่ประธานกรรมการ พอช. แต่อาจารย์ก็ยังช่วยเป็นที่ปรึกษา และเป็นประธานอนุกรรมการในอีกหลายเรื่อง เพื่อช่วยวางฐานคิดในเรื่องนั้นๆ ให้ชัดเจน เช่น การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ฯลฯ งานสำคัญที่อาจารย์ได้ทำอย่างต่อเนื่อง ก็คือการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกเรื่อง ทุกระดับ การนำเรื่องราวของชุมชนแนวทางการพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก การใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง การใช้การเงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาไปสอดแทรกในงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เชิญอาจารย์ไปเป็นที่ปรึกษาหรือกรรมการ

ทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติ จนกระทั่งอาจารย์ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และรองนายกรัฐมนตรี งานพัฒนาที่เกิดจากการคิดริเริ่มโดยชุมชนได้นำสู่นโยบายรัฐอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การจัดสวัสดิการชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผ่านโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นการหนุนต่อเนื่อง พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน (แม้ไม่สามารถฝ่าช่องทางคณะรัฐมนตรี แต่ความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ของอาจารย์ทำให้หลายฝ่ายมาร่วมกันผลักดันผ่านช่องทางสภานิติบัญญัติจนผ่านไปได้) ฯลฯ

เมื่อพ้นจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๕๑ และอาจารย์มีปัญหาเจ็บป่วยจากโรคร้าย แต่อาจารย์ไม่เคยหยุดนิ่งในการอุทิศตนทำงานเพื่อชุมชนและส่วนรวมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาโดยชุมชนที่ได้แก่ การเป็นประธานอนุกรรมการสนับสนุนการพัฒนาสภาองค์กรชุมชน ที่ได้เน้นให้ชุมชนใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาของชุมชนจนเกิดผลสำเร็จ ใช้ตัวอย่างดีๆ มาเล่าสู่กันฟัง การปฏิรูปประเทศไทยที่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูป การใช้เป้าหมายตัวชี้วัดความสุขเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่อาจารย์ได้ลงพื้นที่ร่วมทำงานกับชุมชนและเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่องในหลายพื้นที่ งานพัฒนาดนตรีใหม่ในงานพัฒนา/บัณฑิตรักถิ่น ที่อาจารย์ได้จัดเวลาให้ทุกครั้งที่มีกิจกรรมสำคัญ งานสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่นที่ได้ลงพื้นที่เยี่ยมชุมชนและเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่นและอาสาสมัคร ฯลฯ

คุณูปการงานพัฒนาที่อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ทุ่มเทอุทิศตนเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาที่ชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน และการประสานพลังจากทุกภาคส่วนในการทำงานร่วมกัน แม้เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับ พอช. ก็มีอาณานิคมเขียนไว้ในที่นี้ได้หมด แต่คุณค่าความดีงามที่อาจารย์ได้ทำมาโดยตลอด ล้วนแล้วแต่เป็นแบบอย่างที่ดี ที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้พวกเรา พอช. พร้อมทั้งจะสืบทอดเจตนารมณ์ สานต่อการทำงานของอาจารย์ต่อไป ■

ท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการก่อตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นองค์การมหาชน เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๓ โดยรวมสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ภายใต้การเคหะแห่งชาติ และกองทุนพัฒนาชนบท ภายใต้คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหาร มีเงินกองทุนที่เกิดขึ้นจากการรวมทุนและงานของสองหน่วยงานจำนวนประมาณ ๒,๘๐๐ ล้านบาท และความเป็นจริงที่ท่านมีบทบาทหลักในการจัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองขึ้นเอง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นกรรมการผู้จัดการคนแรก ซึ่งได้วางรากฐานและแนวทางการพัฒนา ขยายการทำงานไปทั่วประเทศจนนำมาสู่การจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในเวลาต่อมา

การรวมงานของสองหน่วยงานดังกล่าวทำให้เกิดหน่วยงานใหม่ที่มีปรัชญา วิธิตด และวิธีการทำงานสำคัญในการเป็นเครื่องมือการพัฒนาของชุมชนฐานราก เป็นหน่วยงานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาและการฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยชุมชนท้องถิ่น

การจากไปของ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของงานพัฒนาชุมชนไทย

☞ สมสุข บุญญะบัญชา

อ
าจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่องานพัฒนาโดยชุมชนในประเทศไทย เป็นผู้มีบทบาทสร้างและพัฒนาแนวทางการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องมากมายหลายเรื่อง ทั้งทางตรงทางอ้อม ทั้งเรื่องใหญ่ เรื่องเล็ก เป็นผู้ที่อยู่ทิศตนเพื่อการพัฒนาโดยชุมชนเป็นหลักและมีส่วนร่วมสำคัญตลอดชีวิตของท่านอย่างแท้จริง

และทำให้งานพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทมีความสัมพันธ์และสามารถเชื่อมโยงกันเป็นขบวนการในเกือบทุกด้าน ในพื้นที่ต่างๆ ได้กว้างขวางทั่วประเทศ จนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เป็นเหมือนอาจารย์ใหญ่หรือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดคนหนึ่งในงานพัฒนาชุมชนสมัยใหม่ ท่านเป็นทั้งนักคิด นักวิชาการ เป็นนักบริหาร นักจัดการ ท่านเป็นคนที่ศึกษา

หาความรู้ตลอดเวลาพร้อมๆ กับการได้ปฏิบัติ ได้บริหารจัดการหน่วยงาน หรือการพัฒนา อย่างจริงจังกับชาวบ้าน กล้าที่จะลองทำสิ่งใหม่ ถ้ามั่นใจว่าจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชน มีความอดทนอย่างสูง และมุ่งมั่นในการที่จะอธิบาย แนวทางการพัฒนาของชาวบ้านให้หน่วยงาน รัฐบาลหรือหน่วยงานนโยบายเข้าใจยอมรับ เป็นผู้ใหญ่ที่เป็นที่พึ่งสำคัญในการเป็นสะพาน เชื่อมโยงแนวคิดและการพัฒนาของชุมชนกับระดับนโยบาย ภาควิชาการ และภาคเอกชน

สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ การที่ท่านมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์และการเงิน ท่านได้นำความรู้นี้มาเชื่อมโยงสนับสนุน ออกแบบ ใช้กับงานพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดแนวทาง “การเงินการคลังสังคมและเพื่อการพัฒนา” ซึ่งถือได้ว่าเป็นครู และเป็นผู้นำที่สำคัญที่สุดในการนำเครื่องมือการเงินเพื่อการพัฒนา มาเป็นเครื่องมือการพัฒนาของชุมชนสมัยใหม่ ทำให้มิติการพัฒนาชุมชน และ ขบวนการชุมชนในประเทศไทยมีเนื้อหาและการขยายตัวกว้างขวางเกินจากกรอบความรู้การพัฒนาชุมชนจากเดิมเป็นอันมาก

อาจารย์ไพบูลย์ เป็นนักบริหารจัดการแบบใหม่ ตามแนวทางพัฒนาอย่างแท้จริง ท่านจะไม่ใช้ระบบบริหารสั่งการแบบแนวตั้ง หรือสร้างชั้นตำแหน่งชั้นตอนตามระบบ

ส่วนใหญ่ที่เป็นอยู่ แต่จะใช้การประชุมร่วมกัน พูดคุย ตัดสินใจร่วมกัน ใช้รูปแบบการบริหาร ที่ง่าย ไร้วางใจ กระจายอำนาจ สร้างระบบ รายงานที่ดี และเป็นแนวราบมากที่สุด แนวทางการบริหารดังกล่าวนี้ใช้ตลอดเวลาที่ท่านเป็น กรรมการผู้จัดการสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง หรือ พชม. ต่อเนื่องมาจนกระทั่งภายหลัง เมื่อมีการจัดตั้ง พอช. แล้ว วัฒนธรรมการบริหารงานชุมชนแนวนี้ก็ยังคงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วท่านได้สร้างคุณูปการที่สำคัญในด้านความรู้และแนวทางวิธีการบริหารงานขององค์กรชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นหลักและเป็นเจ้าของการพัฒนาด้วยตนเองขนาดใหญ่ แม้จะต้องมีการปฏิรูป ปรับปรุงพัฒนา แนวทางนี้อยู่เสมอ

สมัยที่มีการก่อตั้ง พชม. ใหม่ๆ ใครที่มีโอกาสได้ทำงานกับท่านในช่วงนั้นคงจะจำได้ถึงสิ่งที่ต้องร่วมกันประชุมเกือบทุกเรื่อง อยู่เป็นประจำ อาทิพย์หลายครั้ง หรืออย่างน้อยก็หนึ่งครั้ง เราจะต้องพูดคุยกันอย่างค่อนข้างละเอียดในเรื่องแต่ละเรื่องเหล่านั้น แล้วช่วยกันหาแนวทางว่าจะทำอย่างไร แต่ละคนจะได้รับโอกาสได้พูดได้เต็มที่ แม้จะคิดเห็นต่างกัน และท้ายสุดท่านจะสรุปให้เห็นความสัมพันธ์ หรือประเด็นสำคัญ และเรื่องที่พวกเราต้องไปทำ บางครั้งการ

“ การที่ท่านมีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ และการเงิน ท่านได้นำความรู้นี้มาเชื่อมโยงสนับสนุน ออกแบบใช้กับงานพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดแนวทาง “การเงินการคลัง สังคม เพื่อการพัฒนา” ”

ประชุมก็อาจใช้เวลามาก ถึงตีตื้น สองทุ่ม สามทุ่ม เป็นประจำ แม้หลายคนอาจจะเหนื่อยล้า แต่ในระยะเวลาต่อมาคิดว่าพวกเราหลาย ๆ คนก็คงเกิดความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้นว่า การบริหารโดยการประชุมเหล่านั้นเป็นเสมือน ทั้งการเรียนรู้และการทำงานไปพร้อมกัน การปรับความคิด ความรู้ การฝึกอบรม สร้างวิถีคิดวิถีทำ การสร้างแนวทางการทำงานร่วมกัน การทำให้ทุกคนสามารถเข้าใจและเป็นส่วนหนึ่งของงานอื่น สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างงานต่างๆ และระหว่างกันเอง กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้เป็นการบริหารงานไปพร้อมกันด้วย เป็นการบริหารที่พวกเราจะเห็นกันหมดทุกคนและทุกเรื่อง และอาจเรียกได้ว่าเป็นทีมทีมเดียว

คุณสมบัติที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งของท่านอาจารย์ไพบูลย์ คือ ท่านจะมีวิธีการที่มุ่งหาแนวทางแก้ไข หรือพัฒนาไปข้างหน้า จะไม่มอมอยู่กับปัญหา หรือความทุกข์

ความโกรธที่ทำให้เกิดปัญหาหากโดยไม่จำเป็น และมักเกิดขึ้นกับพวกเราที่ทำงานกับกลุ่มคนจนและชนบท เพราะได้เห็นถึงความไม่เป็นธรรม และความไม่ถูกต้องของโครงสร้างและวิธีการต่างๆ เป็นอันมาก ท่านจะเน้นให้มองหาแนวทาง หาวิธีการที่จะแก้ปัญหาเป็นหลัก โดยดูวิธีที่ชาวบ้านเป็นอยู่ หรือทำอยู่เป็นจุดเริ่มต้น

ในช่วงแรกๆ ของการตั้ง พชม. เช่นกัน เนื่องจาก พชม. มีแนวทางที่จะสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาให้แก่องค์กรชุมชนเมือง รวมทั้งสินเชื่อที่อยู่อาศัย การสร้างระบบขององค์กร พอช. ให้มีความพร้อมและยืดหยุ่นเพื่อที่จะสามารถสนับสนุนเงินทุนเพื่อการพัฒนาให้กับชุมชนได้ดีและกว้างขวางเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากอย่างยิ่งเนื่องจากระบบกฎหมาย วิธีคิด และความรู้ที่มีอยู่ของหน่วยงานรัฐในด้านการเงินและการให้สินเชื่อ มิได้มีเพียงพอที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ให้ชุมชนเกิดความสามารถ เกิดการพึ่งตนเอง และเกิดภูมิคุ้มกันร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นวิธีการให้กับผู้กู้เงินปัจเจก เป็นเพียงความสัมพันธ์ทางการเงินของผู้ให้กู้และผู้กู้ซึ่งจะต้องมีการเงินที่มั่นคงพอที่จะสามารถส่ง

บริหารจัดการพัฒนาชุมชนได้เองและให้คณะกรรมการชุมชนสามารถเป็นผู้ค้าประกันเงินกู้แทนการใช้ทรัพย์สิน หรือสามารถใช้ทรัพย์สินได้หลากหลาย เช่น สัญญาเช่าที่ ที่ดิน กรรมสิทธิ์ร่วมมาใช้ค้าประกันได้ กล่าวได้ว่าแนวทางดังกล่าวนอกจากจะสามารถทำให้เงินกู้เพื่อการพัฒนา สามารถส่งลงถึงชุมชนคนยากจนได้สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาได้แล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนชักชวนให้ชาวบ้านต้องมารวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กร สร้างชุมชนเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ร่วมกัน

และเนื่องจากชุมชนเมืองมีปัญหาที่อยู่อาศัยและถูกไล่ที่เป็นอันมาก จึงนำมาสู่การพิจารณาร่วมกับขบวนชุมชนต่างๆ ให้อัตราดอกเบี้ยสินเชื่อที่อยู่อาศัยเพื่อแก้ปัญหาเป็นโครงการร่วมกัน เหล่านี้มีอัตราเพียงร้อยละ ๓ (ในระยะแรกนั้น ซึ่งหากองค์กรชุมชนบวกส่วนต่างอีกร้อยละ ๒ สมาชิกชาวบ้านก็จะต้องจ่ายร้อยละ ๕) ทำให้หน่วยงานราชการที่เป็นคณะกรรมการส่วนใหญ่ไม่เห็นชอบอย่างมาก อาจารย์ไพบูลย์ได้พยายามทำความเข้าใจและชี้แจงอย่างอดทนอย่างยิ่ง จนกระทั่งในที่สุดได้รับการยอมรับ และเริ่มระบบสินเชื่อเพื่อ

“ นับจากจุดเริ่มต้นของการคิดค้นวิธีการเงินในช่วงเริ่มแรกนั้น และมีการพัฒนาการต่อเนื่องมาจนเกิดเป็นโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นโครงการตามนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน ”

เงินคืน ซึ่งคนจนไม่สามารถเข้าถึง หรือต่างคนต่างกู้ต่างเป็นหนี้ ต่างแก้ปัญหาตนเอง ดังนั้น พชม. จึงต้องพัฒนาวิธีการสินเชื่อให้องค์กรชุมชนแนวใหม่ คือ สินเชื่อที่ให้ตรงกับองค์กรชุมชนรวมตัวกันจัดการเอง ให้มีส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยเพื่อให้องค์กรชุมชนสามารถใช้ส่วนต่าง

ที่อยู่อาศัยขององค์กรชุมชนแนวใหม่เกิดขึ้นจากจุดเริ่มต้นนั้นทำให้เกิดแนวทางการใช้สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยจาก พชม. และเป็น พอช. ในช่วงต่อมา เพื่อให้องค์กรชุมชนของคนจนในชุมชนแออัดเองได้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้รอรับการพัฒนา หรือรอการ

ไล่ที่ สู่การเป็นผู้ริเริ่ม และเป็นเจ้าของการพัฒนาที่อยู่อาศัย สามารถสร้างชุมชนใหม่ที่อยู๋ใหม่ ทั้งในที่เดิมหรือในที่ดินใหม่ร่วมกันเกิดความอิสระหลุดพ้นจากสภาพที่ไม่ถูกกฎหมาย ไม่ได้รับการพัฒนา หรือมิได้เป็นประชากรถูกต้อง สามารถมีชีวิตและที่อยู่อาศัยที่ดี มีมั่นคง มีศักดิ์ศรี และสามารถสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ได้อย่างเต็มที่

นับจากจุดเริ่มต้นของการคิดค้นวิธีการเงินในช่วงเริ่มแรกนั้นและมีการพัฒนาการต่อเนื่องมาจนเกิดเป็นโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นโครงการตามนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน พอช. สามารถดำเนินโครงการนี้ใน ๒๙๐ เมืองทั่วประเทศสามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและสร้างชุมชนที่เข้มแข็งให้กับชุมชนทั่วประเทศได้กว่า ๘๐๐ แห่ง เกิดประโยชน์ต่อคนจนในเมืองได้มากกว่า ๙๕,๐๐๐ ครอบครัว ถือได้ว่าพัฒนาการที่สำคัญนี้เกิดขึ้นจากบทบาทผู้นำและผู้คิดค้นที่สำคัญในเรื่องสินเชื่อเพื่อการพัฒนาโดยองค์กรชุมชนของอาจารย์ไพบูลย์อย่างแท้จริง

โดยสรุปอาจารย์ไพบูลย์เป็นผู้มีคุณูปการที่สำคัญอย่างยิ่ง ในงานพัฒนาชุมชนในประเทศไทยสมัยใหม่ ทำให้เกิดแนวคิดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ หลายเรื่องหลายประการมากมาย ในที่นี้จะขอเน้นประเด็นสำคัญที่ท่านอาจารย์มักจะพูดอยู่เสมอ และได้ดำเนินการพัฒนา หรือบริหารจนเป็นแนวทาง ดังนี้

- การพัฒนาที่ชุมชนเป็นหลัก และเป็นเจ้าของการพัฒนา
- การพัฒนาโดยใช้การเงินเพื่อการพัฒนาโดยชุมชน
- การบริหารการพัฒนา และตัดสินใจร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การร่วมมือหลายฝ่าย พยายามรวมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ดิฉันมีโอกาสที่ดีในชีวิต ทั้งได้ความรู้ใหม่ๆ และได้บุญที่ได้มีโอกาสทำงานกับอาจารย์ไพบูลย์อย่างใกล้ชิดได้เรียนรู้แนวทางใหม่ๆ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ได้เริ่มต้นสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ได้มีโอกาสร่วม

กับท่านในเรื่องการเงินเพื่อการพัฒนา และการทำงานหลายฝ่าย การทำงานกับฝ่ายการเมือง การจัดการแบบร่วมมือกัน การบริหารจัดการแบบไว้วางใจ และกระจายอำนาจ แม้ในช่วงต่อมาจะไม่ได้มีโอกาสได้ทำงานร่วมกันใกล้ชิดเหมือนในช่วงแรก แต่ก็ได้มีโอกาสพบและปรึกษาหารืออยู่ตลอดมา ในช่วงที่ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตลอดจนเป็นถึงรองนายกรัฐมนตรี ก็ได้มีโอกาสทำงานร่วมกันและเกิดเป็นแนวทางของรัฐบาลที่สนับสนุนองค์กรชุมชนที่สำคัญหลายๆ เรื่องจนถึงปัจจุบันนี้ เช่น เรื่องสวัสดิการชุมชน สภาองค์กรชุมชน

ท่านเป็นคนเรียบง่าย สมถะ เรียนรู้มุ่งมั่น เสียสละ และทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมและชุมชนอย่างเต็มที่และตลอดเวลา เป็นนักคิด นักทำ นักสร้าง นักฝัน เป็นคนที่เชื่อในความดี และสิ่งที่ดี เชื่อว่าคนทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางดี ระบบสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ และพร้อมที่จะอุทิศตน อุทิศเวลาเพื่อแก้ปัญหา

เพื่ออธิบายนำเสนออย่างอดทน

การได้นึกถึงท่านอาจารย์ในสิ่งที่ท่านเป็น คิด ทำ และเชื่อ ดังกล่าว แม้ส่วนหนึ่งจะทำให้เกิดความเศร้าใจอย่างมากในความสุขเสียที่ยิ่งใหญ่ของพวกเราในวงการพัฒนาชุมชนทั้งเมืองและชนบท เกิดความว่างเปล่าและว่าเหววังเวง ในยามที่บ้านเมืองก้าวสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีที่แน่นอน

แต่อีกส่วนหนึ่งคงเป็นส่วนที่ทำให้พวกเราเกิดพลังมุ่งมั่นมากขึ้น ขอกราบขอบพระคุณที่อาจารย์ได้ให้ความรู้ ความคิด พลังความมุ่งมั่น พลังที่สร้างสรรค์ และแรงบันดาลใจสร้างองค์กร พอช. ให้ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน

เราจะสืบต่อเจตนารมณ์นี้ และเดินหน้าต่อไป ■

เส้นทาง

ไปสู่สังคมและชุมชนเข้มแข็ง รวมข้อคิด อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

👁️ กองบรรณาธิการ

การเปลี่ยนแปลงประเทศไทย โดยอาศัยฐานทุนของชุมชนท้องถิ่น

อ อาจารย์ไพบูลย์เสนอให้ขบวนการชุมชนร่วมผนึกกำลังเป็นเครือข่ายพหุภาคีพลิกวิกฤติเป็นโอกาส ในการรวมพลังสร้างสรรค์โดยเริ่มจากฐานทุนของชุมชน ๕ ประเภท ๑) ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) ทุนมนุษย์และครอบครัว ๓) ทุนสังคมและวัฒนธรรม ๔) ทุนเศรษฐกิจและการเงินชุมชน และ ๕) ทุนการเมืองและการปกครองเพื่อการปฏิรูปประเทศไทยให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้า โดยชุมชนต้องเป็นฝ่ายริเริ่มพากันเดินเข้าสู่แสงสว่างที่ปลายทางเพราะชุมชนคือฐานรากของสังคม และเพราะปัญหาบาปญญาจึงมี เราต้องใช้ปัญหามาสร้างปัญญาร่วมกัน โดยอาศัยทุนต่างๆ ของชุมชนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) **ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** รวมทั้งอกอย่างที่เป็นธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า อากาศ สภาพที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา ที่มีอยู่และที่เสื่อมโทรม เรามีสิ่งที่ได้อยู่ เราสามารถจัดการให้เอื้อประโยชน์ต่อเราได้ โดยเฉพาะจัดการแล้วไม่ทำลาย แต่สร้างเสริมให้เจริญงอกงามขึ้น ส่วนที่เสื่อมโทรมไปก็ช่วยกันฟื้นฟูกันขึ้นมาใหม่ เป็นต้นว่าดิน เรื่องน้ำเรื่องป่าฟื้นฟูได้ อากาศก็ฟื้นฟูได้ สภาพแวดล้อมที่สกปรกเป็นพิษเป็นภัยก็สามารถฟื้นฟูได้

๒) **ทุนมนุษย์และครอบครัว** ซึ่งมีทั่วไปในแต่ละหมู่บ้าน ในแต่ละตำบล แต่ละเขตเทศบาลมีผู้คนอยู่ ทุกคนล้วนมีความดีอยู่ไม่มากนักน้อย ไม่มีใครที่ไม่มีดีเลย เลวบริสุทธิ์เลวหมดทุกอย่าง หาดีไม่ได้เลย เวลาโกรธเรานึกอย่างนั้น จริงๆ ทุกคนมีความดี เราค้นหาส่วนดี สิ่งที่ดีจะพบทุกคนไม่เว้นแม้แต่โจรอาชญากร ผู้ร้ายมีความดีอยู่ ถ้ามีโอกาสได้รับการดูแลรดน้ำพรวันดินประดุจต้นไม้ ความดีก็จะงอกงามยิ่งขึ้น ฉะนั้นทุนที่เรียกว่ามนุษย์และความเป็นครอบครัวมีความสำคัญมาก เป็นหน่วยย่อยที่เล็กที่สุดของสังคม มีคุณค่า ถ้าคนเรามีครอบครัวที่อบอุ่นจะเป็นฐานที่ดียิ่งให้กับมนุษย์และสังคม

๓) **ทุนสังคมและวัฒนธรรม** สังคมคือการรวมตัวกันของคน ที่ไหนมีการรวมตัวกันดี เหนียวแน่น ใกล้ชิด อบอุ่น จะเจริญงอกงาม มีพัฒนาการที่อารมณความรู้สึกร่วมกัน ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตลอดจนการใช้เทคนิควิธีการเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ต เครื่องมือสื่อสารต่างๆ ถ้ารวมตัวเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นแน่นหนาจะมีทุนทางสังคมสูง มีชาวต่างประเทศมาทำวิจัยข้อสรุปข้อค้นพบว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่หนึ่งมีความเจริญก้าวหน้ามันคงกว่าอีกพื้นที่หนึ่งคือ ทุนทางสังคม คือความเชื่อถือไว้วางใจกัน เชื่อมโยงกัน

เป็นกลุ่มเป็นเครือข่าย เมื่อมีปัญหาจะเกิดพลังพลังนี้จะเผชิญปัญหาได้ดี และพลังนี้ช่วยผลักดันให้ประชากรในพื้นที่ในชุมชนนั้นเจริญก้าวหน้าได้อย่างดี ฉะนั้น ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมหมายถึงรวมถึงความสัมพันธ์ความเกี่ยวเนื่อง การเชื่อมโยงกัน การที่มีคุณธรรมความดีหล่อเลี้ยงเป็นพื้นฐาน การมีศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีทำให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข รวมถึงสนุกสนานมีความสุข นั่นคือ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

๔) **ทุนเศรษฐกิจและการเงินชุมชน** ซึ่งประเภทนี้เราคุ้นเคยกันมาก ทุนทางการเงินเป็นสิ่งที่คุณค่ามากที่สุดเพราะว่าทุกแห่งมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เรียกชื่อต่างๆ กัน พัฒนาการเป็นสถาบันการเงินชุมชนก็มี เป็นธนาคารชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน ธนาคารตำบล สถาบันการเงินตำบล แล้วยังมีกองทุนหมู่บ้านที่รัฐสนับสนุนเงินทุน มีทั้งที่มีกฎหมายรองรับ เป็นนิติบุคคลสามารถรวมตัวเป็นเครือข่ายในระดับตำบล ระดับจังหวัด จนถึงระดับประเทศได้ ทุนทางการเงินบ้านเรามีอยู่ทั่วไป เล็กบ้างใหญ่บ้างเข้มแข็งบ้างปานกลางบ้างสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนและประเทศได้ด้วย ทุกอย่างอื่นก็มีทุนวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนทุนที่มารวมกันจัดสวัสดิการเพราะเราใช้เงินเป็นเครื่องมือ เช่น กองทุน

ออมวันละบาท ทุนที่เกี่ยวกับการออมและการกู้ทุนเพื่อกิจกรรมการค้า และอุตสาหกรรม การบริการ ที่ตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทั้งแบบที่รวมตัวกันหลายคน หรือทำในครอบครัว และกองทุนสวัสดิการประเภทย่อยต่างๆ

๕) **ทุนการเมืองและการปกครอง** ปัจจุบันเป็นทุนที่ติดลบ ประเทศไทยพัฒนาการเมืองการปกครองมาเป็นระยะเวลายาวนานนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ ถึงปัจจุบัน ๒๕๕๓ ได้ผ่านมา ๗๘ ปี ประชาธิปไตยบ้านเราพัฒนามาพอสมควร แต่ยังจัดอยู่ในเกณฑ์อ่อนด้อยไม่แข็งแรงเท่าใด เป็นเหตุที่ทำให้มีวิกฤติอยู่ในปัจจุบัน ทุนการเมืองและการปกครองซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญอาจสำคัญไม่น้อยกว่าหรืออาจมากกว่า ทุนทั้งสี่ประเภทแรก เพราะถ้าทุนนี้ดีต้องดีระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ถ้าการเมืองการปกครองเราดีหมดจะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนได้อย่างดีในการพัฒนาประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ แต่น่าเสียดายที่ประเทศเรายังโชคไม่ดี พัฒนาการทางการเมืองของเราไม่ถึงกับเลวบริสุทธิ์แต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งตรงนี้ถ้าเราอยู่ในฐานะที่จะช่วยกันให้ดีขึ้นได้ไหม เราสามารถช่วยทำให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่ เริ่มจากตัวเราเอง เริ่มจากท้องถิ่น เริ่มจากชุมชนเราเองเชื่อว่าทำได้ และต้องรีบทำด้วย

เพราะวิกฤติที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ปัจจัยสำคัญอันดับแรกเป็นวิกฤติการเมืองการปกครองทั้งระบบและบุคคลที่อยู่ในการเมือง นับเป็นปัญหาใหญ่โยงใยระบบการปกครองที่พวกเราเรียกร้องอยากให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นให้ท้องถิ่นได้จัดการตนเองต่างๆ เหล่านี้ที่เราเรียกการปฏิรูปการเมืองการปกครอง

ทุนทั้ง ๕ ประเภท เป็นทุนสำคัญ และเกี่ยวเนื่องซึ่งกัน ฉะนั้นในภาวะที่ประเทศวิกฤติชีวิตลำบาก ชุมชนจะเคลื่อนอย่างไร? คำตอบก็คือ เราควรทำ และต้องทำ ขับเคลื่อนตัวเอง ขับเคลื่อนชุมชน ขับเคลื่อนประเทศ ให้คลี่คลายจากวิกฤติไปสู่เส้นทางที่มีความมั่นคงกว่า ก้าวหน้ากว่า เจริญกว่า มีสันติสุขที่ดีกว่า

แต่จะทำได้อย่างไร? หลายแห่งเริ่มแล้ว ซึ่งควรทำต่อไปโดยสำรวจทุนที่เรามีอยู่ มีอยู่อย่างไร? แคไหน? สามารถฟื้นฟูปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นได้อย่างไร? ทุกแห่งมีทุนทั้ง ๕ ต้องสำรวจ เช่นเดียวกับตัวเราว่ามีทุนอะไรบ้าง แต่สำหรับชุมชนสามารถสำรวจร่วมกันได้ มีรายได้รายจ่ายเท่าไรหรืออย่างไร ขยายความคิดความสามารถไปสำรวจทุนชุมชนทุกประเภทที่มีอยู่และชวนภาคีมาร่วมกันสำรวจเพื่อจะได้ความคิดที่หลากหลายยิ่งขึ้น เอาความคิดมาผสมผสานมาวิเคราะห์ที่สังเคราะห์ในแต่ละตำบล เทศบาลมาร่วมสำรวจร่วมกัน

ในแต่ละที่แต่ละแห่ง เรามีสถาบันอะไรในชุมชนสารพัดประเภทสารพัดอย่าง เช่น เรามีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล เรามีกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เป็นมือเป็นไม้ของราชการส่วนภูมิภาค เรามีสถานีนามัย โรงเรียนมีงานสนับสนุน อย่าง พอช. กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มี สสส. สกว. และอื่นๆ เหล่านี้เรียกเพื่อนร่วมพัฒนาที่สามารถรวมตัวเป็นเครือข่ายสาระสำคัญคือ เรามีเพื่อนร่วมพัฒนามากกว่าตัวเราเอง มากกว่าองค์กรชุมชนหน่วยงานทั้งหลาย ทั้งภาครัฐนอกภาครัฐ ทุกหน่วยงานทุกกระทรวง มีงานเกี่ยวกับชุมชนเพราะงานเกี่ยวกันหมด อาจใกล้ชิดมากน้อยมาร่วมเป็น

เครือข่ายช่วยกันคิดช่วยกันทำ เพื่อให้ชุมชนเราเข้มแข็งโดยเฉพาะทุนชุมชนที่เรามีอยู่

โดยเฉพาะทางการเงินที่มีความก้าวหน้า ทันสมัย อันเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีแล้ว ทำอย่างไรทำให้ดียิ่งขึ้นก้าวหน้ายิ่งขึ้นและต้องใช้ความรู้ งบวิจัย เชื่อมสถาบันการศึกษาวิจัยเพราะบทบาทของสถาบันการศึกษากับการขับเคลื่อนสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้เกิดการคลุกคลีเรียนรู้ร่วมคิดร่วมและต้องทำทุกมิติ ชุมชนสามารถทำงานวิจัยได้และอาจโยงความรู้ในต่างประเทศก็จะทำให้เกิดความแตกฉานมากขึ้นในการหาหนทางพัฒนา โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งร่วมกันเป็นข่ายความร่วมมือขับเคลื่อนพื้นที่ในทุกระดับ

ซึ่งผมขอเสนอว่าในระดับจังหวัดต้องมีเครือข่ายในลักษณะพหุภาคีเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้จังหวัดดีขึ้นทุกด้าน และครอบคลุมทั้งชุมชนฐานล่าง ระดับตำบลควรทำ ๑ จังหวัด ๑ เครือข่าย พหุภาคีขับเคลื่อนไม่ใช่ทำที่กรุงเทพฯ เท่านั้น รวมถึงเรื่องการพัฒนาทุนชุมชนเศรษฐกิจและการเงินชุมชน หลายแห่งร่วมแล้วบูรณาการแล้วควรจะต้องให้ดียิ่งขึ้น เดินให้ไกลขึ้น กว้างขึ้น ขยายทั้งในคุณภาพและปริมาณ ครอบคลุมพื้นที่ให้มากที่สุดที่ทำได้

หวังว่าที่ประชุมแห่งนี้จะพิจารณาประสานความคิดให้ชัดเจนหลากหลายมากขึ้น เพื่อได้เจริญงอกงามส่งผลให้ชุมชนขับเคลื่อนไปข้างหน้า เดินเข้าสู่แสงสว่างให้ดียิ่งขึ้น การรวมตัวรวมพลังทั้งผู้แทนชุมชนด้วยตนเอง ทั้งที่มาจากภาครัฐหรือนอกภาครัฐ ชุมชนท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของในการสร้างเครือข่ายพหุภาคีชุมชนต้องเป็นฝ่ายริเริ่มจัดการดำเนินการเชิญหลายฝ่ายเข้ามาอย่าให้เป็นเฉพาะส่วนกลางหรือเป็นแบบทวิภาคีอย่างที่ผ่านมา พื้นที่ต้องเป็นหลักเป็นตัวตั้ง จะใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลหรือเครือข่ายขบวนการองค์กรชุมชน ขอให้เป็นผู้ริเริ่มชุมชนเป็นกรณี

แต่ถ้าคนอื่นเป็นส่วนริเริ่มเราควรเข้าไปร่วมหนุนด้วย และหวังว่าการพลิกวิกฤติเป็นโอกาสในการรวมพลังสร้างสรรค์จะเกิดขึ้น ผมเองก็เป็นแรงหนึ่งที่จะผลักดันให้เกิดกลไกประเภทนี้ซึ่งพวกเราอาจเริ่มบางแห่งเป็นการทดลองนำร่อง เราต้องช่วยกันทำให้คนอื่นมาร่วมกิจกรรมเพื่อหลุดพ้นจากวิกฤติให้ได้ ■

ปาฐกถา “ทุนชุมชนกับการแก้ไขปัญหาและการขับเคลื่อนประเทศไทย” ในงานสัมมนาเชิงวิชาการ จัดโดยคณะอนุกรรมการเศรษฐกิจและทุนชุมชน ร่วมกับขบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน ๕ ภาค และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แม่น้ำ ๓ สาย สู่การปฏิรูปสังคม จากฐานราก

อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวไว้ว่า ณ ขณะนี้เปรียบมีแม่น้ำ ๓ สาย กำลังไหลรวมมาบรรจบ หากแม่น้ำทั้ง ๓ เส้นไหลไปด้วยกันได้ย่อมมีประสิทธิภาพ จะเป็นมหานครที่มีศักยภาพสามารถนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการอภิวัฒน์สังคมจากฐานล่างไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับสังคมไทยได้ต่อไป ซึ่งแม่น้ำที่ว่าก็คือ

แม่น้ำสายที่ ๑ ขบวนการสวัสดิการชุมชน ที่ได้รับริเริ่มก่อร่างสร้างตัวมาหลายปี จากกลุ่มเล็กๆ ค่อยๆ ขยายที่เริ่มจากการทำในเชิงคุณภาพ และต่อมามีการขยายในเชิงปริมาณในหลายพื้นที่ จนมาถึงวันนี้งานสมัชชาสวัสดิการชุมชนสามารถเป็นสิ่งบ่งบอกได้ถึงคุณภาพของงานที่ทำได้เป็นอย่างดี

แม่น้ำสายที่ ๒ ขบวนการชุมชนเข้มแข็ง ครอบคลุมทุกมิติของชุมชนทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่ก่อกำเนิดขึ้นในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา บางส่วนอาจริเริ่มโดยรัฐ อย่างกรมพัฒนาชุมชน บางส่วนอาจริเริ่มโดยชุมชนอย่างกลุ่มออมทรัพย์ เครดิตยูเนียน เป็นต้น ทั้งสองอย่างสามารถเดินไปข้างหน้าได้ดี ในส่วนที่ภาครัฐริเริ่มอาจขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของ แต่ภาคประชาชนก็สามารถเข้ามาช่วยกันดูแลจัดการก็สามารถไปข้างหน้าได้ อย่างที่ตำบลคลองเปียง แต่ไม่ว่าจะรัฐหรือประชาชน ขบวนการองค์กรชุมชนสามารถเข้มแข็งขึ้นมาได้และมารวมตัวเป็นเครือข่ายสร้างความเข้มแข็งมากขึ้นมาถึงวันนี้ก็เป็นที่น่าพอใจ แต่ยังคงพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ อีก

แม่น้ำสายที่ ๓ ขบวนการปฏิรูปประเทศไทย หรือปฏิรูปสังคม แม่น้ำสายนี้เป็นขบวนการที่เกิดจากภาคประชาชนเช่นกัน อันเกิดจาก

นักคิด ปัญญาชนของไทย อย่างท่านอาจารย์ ประเวศ วะสี ท่านอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งได้รวมตัวกันร่วมคิด ร่วมหาทางออกเพื่อร่วมกันฝ่าวิกฤติบ้านเมืองที่เกิดขึ้นที่เกิดจากปัญหาโครงสร้างทางสังคม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรม และกลายตัวมาเป็นความแตกแยกขัดแย้งในที่สุด นำไปสู่ความรุนแรง มีคนบาดเจ็บล้มตาย จนมีการจัดตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูป และคณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปโดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อเสนอ ๓ ประการเพื่อเชื่อมโยงสร้างพลังร่วม

ทั้งนี้ เพื่อการบรรจบพบกันของแม่น้ำ ๓ สายเกิดขึ้นได้อย่างดีเยี่ยม ช่วยให้ทั้ง ๓ ขบวนการเดินไปด้วยกันได้ ไปสู่การอภิวัฒน์สู่การปฏิรูปจากฐานรากที่ร่วมมือกันทุกฝ่ายเชื่อมโยงเป็นพลังร่วมรวมพลังสร้างสรรค์ เช่นนี้แล้วการอยู่เย็นเป็นสุขจะเกิดขึ้นได้ อาจารย์ไพบูลย์ได้มีข้อเสนอแนะ ๓ ประการต่อที่ประชุม ดังนี้

๑) การพัฒนาคุณภาพของกองทุนที่มีอยู่ให้ดีขึ้นขยายตัวเพิ่มขึ้นจากที่มีเงินครอบคลุมเต็มพื้นที่ อาศัยหลักการวิธีการที่ดีในการพึ่งตนเอง รู้รักสามัคคี ใช้หลักชีวิตพอเพียง ก่อให้เกิดสัมมาชีพถ้วนทั่วทุกครัวเรือน รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพตั้งแต่ก่อนเกิดจนตาย ซึ่งต้องดูแลการปฏิบัติตนของพ่อแม่ของทารก จากก่อนเกิด จนวัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน สูงอายุ นั่นจะทำให้กองทุนสวัสดิการเข้มแข็ง ซึ่งถ้ากองทุนไหนใช้เงินมากแสดงว่าไม่ดี

แต่ถ้าใช้น้อยเพราะดูแลการเกิดดูแลสุขภาพให้ดีไม่ต้องรักษาพยาบาลการเสียชีวิตน้อยลง จะมีเงินเหลือทำประโยชน์เพื่อสิ่งอื่นๆ

๒) การเชื่อมประสานระบบสวัสดิการที่ริเริ่มโดยชุมชนกับสวัสดิการสังคมที่ริเริ่มโดยภาครัฐ ที่จะให้ครอบคลุมทั่วประเทศ รูปแบบคือการสมทบกองทุนที่ครบเงื่อนไข การเชื่อมโยงต้องไม่ทำลายความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชน ตรงกันข้ามต้องทำให้ชุมชนมั่นคงยิ่งขึ้นซึ่งชุมชนต้องเป็นแกนหลัก ต้องเป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

๓) การเชื่อมโยงผสมผสานขบวนการสวัสดิการ กับขบวนการปฏิรูปประเทศให้เรื่อง ขบวนการสวัสดิการ ขบวนการองค์กรชุมชน ขบวนการปฏิรูป เป็นขบวนการเดียวกัน ซึ่งมีทั้งองค์ประกอบ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทุกมิติ รวมอยู่ที่ชุมชนขบวนการต้องเพิ่มความเข้มแข็งทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ สามารถรวมเป้าหมาย หลักการ วิธีการ ที่จะทำเรื่องปฏิรูปสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งทำให้เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เป็นดุลยภาพที่มั่นคงแข็งแรง เอื้อให้ทุกคนครบครันมีอาชีพที่เลี้ยงตัวได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มีสัมมาชีพทุกคนครบครันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ■

ปาฐกถา “สวัสดิการชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมจากฐานราก” ในเวทีสมัชชาสวัสดิการชุมชน: ปฏิรูปสังคมจากฐานราก วันที่ ๒๗-๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๓ แนวทาง ๗ องค์ประกอบ ของขบวนการองค์กรชุมชน เพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย

“เมื่อสะสมไว้นาน ไม่พัฒนา ก็จะเกิดวิกฤติเกิดโรคร้ายแรงขึ้นได้ ประเทศไทยเช่นเดียวกันสะสมความอ่อนด้อย ความอ่อนแอ ความไม่สมบูรณ์ ความไม่สมดุล ความไม่ถูกต้อง ไม่ดีงามสารพัดอย่าง ส่วนที่ดีส่วนที่เข้มแข็งส่วนที่นำขึ้นชนก็มี ประเทศไทยเป็นเมืองยิ้มมีน้ำใจ เป็นประเทศน่าอยู่ มีภูมิประเทศ มีวัฒนธรรม มีเรื่องตื่นเต้นใจ ประทับใจชาวต่างประเทศที่มาเยี่ยมเยือนก็มี ส่วนที่ดีเรามีอยู่แต่ส่วนไม่ดีก็สะสมเรื่อยมาจนทุกวันนี้ ประเทศเราเปลี่ยนจากสยามเมืองยิ้มเป็นสยามเมืองแสบๆ แสบๆ เข้าหากัน จากคำพูดที่อ่อนหวานนุ่มนวลเป็นคำก้าวร้าวรุนแรงจากความเป็นมิตรความสมานฉันท์ เป็นความปฏิบัติขี้ขลาด ต้องมาเข่นฆ่า ต้องทำลายล้าง ต้องล้างผลาญกันแล้วไม่ยอมจบจนเป็นวิกฤติ”

อย่างที่อาจารย์ประเวศ ท่านเรียกว่า “วิกฤติลูกที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” ลูกที่ ๑ วิกฤติสงคราม ๙ ทศ พม่านำไปสู่การเสียกรุง ลูกที่ ๒ ยุคล่าอาณานิคม ลูกที่ ๓ ยุคผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งทั้ง ๓ เป็นอันตรายที่มาจกภายนอก แต่ลูกที่ ๔ เป็นการพัดกันเองกัดกันเอง ตีกันเอง เหมือนเซลล์เม็ดเลือดขาวกินเม็ดเลือดแดง เหมือนทะเลาะกันเอง ซึ่งเป็นวิกฤติที่ยากที่สุดที่กำลังเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในขณะนี้

หากจะเปรียบเทียบการปฏิรูปประเทศไทย คงเปรียบได้กับการวิ่งมาราธอนที่ต้องวิ่งกันระยะทางยาว มีบางคนบอกว่าการปฏิรูปประเทศไทยควรจะทำไม่มีวันเสร็จ เปรียบเหมือนร่างกายของคนเรา ถ้าจะให้มีความแข็งแรงสุขภาพสมบูรณ์ต้องมีการพัฒนาอยู่เรื่อยๆ ต่อเนื่องสม่ำเสมอ หากไม่มีการพัฒนาสะสมความไม่สมบูรณ์ก็จะอ่อนแอเกิดวิกฤติเกิดโรคร้ายแรงขึ้นได้ เมื่อร่างกายสะสมโรคที่ไม่ดีไว้มากก็จะทำให้ร่างกายอ่อนแอ

ซึ่งการปฏิรูปประเทศไทยได้มีการคุยกันมาประมาณปีเศษเป็นอย่างไร จนกระทั่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิรูปประเทศไทย ซึ่งมีกรรมการขึ้นมา ๒ คณะ ประกอบด้วย คณะที่ ๑ คือ คณะกรรมการยุทธศาสตร์การปฏิรูป ซึ่งมีคุณอำนวย ปันยารชุน เป็นประธาน คณะที่ ๒ คือ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป คุณหมอบประเวศ วะสี เป็นประธาน และในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีให้มีสำนักงานเกี่ยวกับการปฏิรูปเป็นกลไกในการดำเนินงาน โดยจะจัดเวทีสมัชชาในทุกพื้นที่เพื่อระดมความคิดเห็นจากทั่วประเทศ

เพราะสังคมมีความหลากหลาย หลากหลายแนวคิด มีหลายกระบวนการ แต่กระบวนการที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่เชื่อมกับภาครัฐโดยใช้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาที่ต้องมีพลังภาคประชาชน พลังปัญญา และพลังอำนาจรัฐ เกื้อกูลกัน คือเป็นอิสระจากรัฐแต่ไม่แตกแยกกับรัฐเชื่อมโยงเป็นเพื่อนกับรัฐ การปฏิรูปประเทศไทยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้คนทั่วประเทศเป็นเรื่องใหญ่ กว้าง และเป็นเรื่องซับซ้อน หากมองในบางแง่มุมก็ไม่ใช่เรื่องยากจนเกินไป

อย่างไรก็ตาม บทบาทขององค์กรชุมชนจะร่วมกันปฏิรูปประเทศไทยได้อย่างไร การปฏิรูปประเทศไทยจะต้องทำกันทั้งประเทศ ควรจะร่วมกันทุกคน ทุกฝ่าย ทุกองค์กร ทุกสถาบัน ทุกโอกาส ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ ภาคศาสนา จริยธรรม ภาควัฒนธรรม และภาคประชาสังคม และแน่นอนคือ ภาคประชาชน ภาคชุมชน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น

มีการกล่าวกันมากกว่า “ชุมชนท้องถิ่นคือฐานรากของสังคม” สังคมไทยอ่อนแอเพราะชุมชนฐานรากยังเข้มแข็งไม่พอ เพราะเรามีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางกระทั่งมีการกระจายลงไปสู่ท้องถิ่น แม้การกระจายอำนาจจะมีหลักการมีกฎหมาย แต่ในหลักปฏิบัติมีน้อยมาก ซึ่งการที่ท้องถิ่น

จะจัดการตนเองให้ได้มากที่สุด ได้มีข้อเสนอข้อเรียกร้องที่หลากหลาย เช่น ให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในท้องถิ่น เช่น เลือกตั้งผู้ว่าหรือการให้มีการเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดแต่ก็ยังมีกรอบอำนาจให้น้อยมาก อำนาจในการจัดสรรงบประมาณการจัดการเรื่องคน การจัดเรื่องงานยังน้อยเกินไป เพราะสุดท้ายเงินงบประมาณที่ได้รับก็ให้มาจากส่วนกลาง

อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่น รวมถึง อบต. ต้องเป็นเครื่องมือของชุมชนท้องถิ่นเพราะชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้เลือกตั้งสามารถกำหนดให้ทำหน้าที่ตามความต้องการของคนในพื้นที่เสนอข้อบังคับให้เป็นบัญญัติของเทศบาล อบต. การปฏิรูปประเทศไทยมีเสียงเรียกร้องชัดเจนที่ว่าต้องทำฐานรากของสังคม หากฐานรากเข้มแข็ง ข้างบนก็เข้มแข็งด้วย หากประชาชนมีกินมีใช้ มีสิทธิได้รับการป้องกันสิทธิประโยชน์ สามารถเข้าถึงทรัพยากรและป้องกันนายทุนที่เข้ามาในชุมชนโดยมิชอบจะส่งผลให้ความอ่อนด้อยของภาคราชการ และนักการเมืองในระดับชาติ จะดีขึ้นถ้าระดับท้องถิ่นเข้มแข็ง เป็นภูมิกินหาง

เพราะนักการเมืองยังหาอำนาจหาผู้คนสนับสนุนเหมือนมาเฟียเพื่อเป็นฐานอำนาจของตน เป็นระบบอุปถัมภ์ มีโอกาสที่ทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้ระบบราชการดำเนินการตามไปด้วย เยาวชนรุ่นใหม่-เก่ามีทัศนคติที่ว่าทุจริตบ้างไม่เป็นไรขอให้ทำงานได้ก็แล้วกัน กลายเป็นค่านิยม กลายเป็นความธรรมดาในชีวิต เป็นภูมิกินหางเช่นกัน เพราะข้างบนไม่ดี อ่อนด้อย ประชาชนก็อ่อนแอ เราต้องปรับให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งให้ได้ ต้องมีการปฏิรูปทั้งการเมืองการศึกษาการปฏิรูปภาคธุรกิจองค์กรชุมชนที่ต้องปฏิรูปด้วย ความเข้มแข็งจึงจะเกิดขึ้นได้ ความอ่อนด้อยนี้ต้องปรับปรุงครั้งใหญ่

หากถามว่า “การปฏิรูปคืออะไร” คือ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือรื้อปรับ และการอนุรักษ์สิ่งดี ก็เป็นการปฏิรูปอย่างหนึ่ง การฟื้นฟูของที่ไม่ดีขึ้นมาเป็นการปฏิรูป หรือสร้างของใหม่ขึ้นมาเป็นของใหม่ที่ดีก็เป็นการปฏิรูป บางครั้งเรามัวแต่อยู่กับของเก่า มาสร้างใหม่ดีกว่า ก็มีระบบในชุมชนต่างๆ หรือในจังหวัดถ้าคิดปฏิรูป เป็นไปได้เหมือนกันว่าต้องสร้างใหม่ บางอย่างยุบไปบางอย่างน่าจะ

สร้างใหม่ ที่สำคัญคือแล้วจะปฏิรูปที่ไหน แล้วใครจะปฏิรูป คนเราชอบคิดแล้วให้คนอื่นทำ อกติของคนคือมองคนอื่นไม่ดี แต่ไม่เคยมองตนเอง หากจะให้ดีต้องมองทั้งสองด้าน

การปฏิรูปต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทุกระดับ โดยเริ่มต้นจากตนเอง เริ่มจากบุคคลหรือตัวเอง ในครอบครัว ในองค์กรหรือองค์กรชุมชน ในเครือข่ายองค์กรหรือสภาองค์กรชุมชน ในชุมชน กลุ่มชุมชน ในท้องถิ่น ในจังหวัด กลุ่มจังหวัด จนกระทั่งในระดับประเทศ ระดับชาติ สู่ระดับนานาชาติ การเปลี่ยนแปลงถึงจะเกิดขึ้นได้จริง

ซึ่งการปฏิรูปในขั้นพื้นฐานคือการทำให้ดีขึ้น เนื่องจากเราสะสมสิ่งไม่ดีมานานต้องขัดเกลากันครั้งใหญ่ เหมือนไม่ได้อาบน้ำมาเป็นปีต้องขัดกันมากๆ วิธีปฏิรูปขั้นพื้นฐาน คือปรับปรุง/เปลี่ยนแปลง/รื้อปรับโดยมีวิธีการทดสอบให้เป็นการคิดดี พูดดี ทำดี หากมีการปฏิรูปแล้วยังมานั่งตำคนอื่นทุกวัน คิดกับคนอื่นไม่ดี อย่างนี้ไม่ใช่การปฏิรูป พรรคการเมืองไทยยังไม่พัฒนา ยังห่างไกลการพัฒนา การเมืองต้องมีการปฏิรูป เพราะเป็นกลไกสูงสุด เราต้องทำตัวเราให้ดี คือ องค์กรชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชน รวมทั้งสภาองค์กรชุมชนเป็นจุดที่สามารถปรับปรุงได้ทั้งสิ้น เป็นแบบไหนเริ่มแบบนั้น (บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน ชาติ) คือ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง รื้อปรับให้เป็นการคิดดี ทำดี พูดดี ปัญหาที่จะลดลง ซึ่งอะไรที่ทำแล้วเป็นคุณเป็นประโยชน์กับผู้เกี่ยวข้อง ไม่เป็นโทษ ไม่ส่งผลเสียหายต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมถึงก่อประโยชน์กับตนเองด้วย

แนวทางที่จะปฏิรูปซับซ้อนขึ้นไปอีก คือ ๓ กงล้อหลักสู่ความเจริญสันติสุข คือ ๑) ความดี ๒) ความสามารถ ๓) ความเป็นสุข เมื่อสุขภาพดีทั้งกายทั้งใจ อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเป็นสุข เป็นกงล้อที่สมดุลกัน เคลื่อนไปพร้อมกัน ยากตรงที่จะมีพร้อมกันทั้งสามอย่าง เช่น บางคนมีความสามารถ แต่ไม่มีความดี บางคนมีความดี แต่ไม่มีความสามารถ ก็ไม่มีความเป็นสุข ซึ่ง ๓ กงล้อที่ว่าต้องทำในทุกระดับ เพราะเมื่อตัวเราเองมีความดี มีความสามารถ มีความเป็นสุข ก็จะทำให้คนที่ใกล้ชิดครอบครัว หรือในองค์กรที่เราทำงานหรือในชุมชนที่เราช่วยอยู่

ก็จะเกิดความร่มเย็นนำไปสู่ความเจริญสันติสุขในที่สุด แต่ ๓ กงล้อที่ว่าต้องทำในทุกระดับหมุนเคลื่อนไปพร้อมกัน

และแนวทางการปฏิรูป แบบที่ ๒ คือใช้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา คือ พลังสังคม พลังปัญญา และพลังอำนาจรัฐ อย่างที่คนหมอประเวชเสนอไว้เพราะเป็นความคิดที่ลึกซึ้งและต้องอาศัยการวิจัยเจาะลึก ผมมีความรู้สึกว่าคุณเราทำน้อยไป เรามีความรู้กันอยู่มากแต่จะสังเคราะห์เพื่อไปผลักดันนโยบายมันไม่ใช่เรื่อง

ง่าย แต่ของยากๆ ช่วยได้ด้วยการหาความรู้ อย่างลึกซึ้ง หากจะปฏิรูปประเทศไทยเราต้องมีการทำวิจัยเชิงลึก โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยต้องเป็นเจ้าภาพทำทั่วประเทศ สิ่งที่มีกษะชาติในสังคมคือพลังปัญญาการวิจัย/การศึกษาเชิงลึก/การสังเคราะห์ความรู้ทางออกโดยการหาความรู้ที่ลึกซึ้ง การปฏิรูปต้องทำการวิจัยเชิงลึก เช่น ๑ จังหวัด ๑ มหาลัย สามพลังต้องเกื้อกูลกัน สิ่งนี้จะช่วยสร้างพลังทางปัญญา พลังอำนาจรัฐ จะแก่ กม. ต้องใช้อำนาจรัฐ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ ธรรมชาติสำหรับประเทศไทยกลายเป็นความขัดแย้งเกิน ธรรมชาติร้ายลึก ด้วยโลกาภิวัตน์ ด้วยความเจริญทางวัตถุ เราห่างเหินความดี ถูกครอบงำด้วยกิเลสจนกระทั่งกลายเป็นความก้าวร้าว ความรุนแรง ไม่ได้ยึดคุณธรรมความดี เราต้องป้องกันและแก้ไข โดยการปฏิรูปในแนวทางที่ ๓ ผมเรียกว่า ๓ เสาสันติวิธีเพื่อ

ป้องกันแก้ไขความขัดแย้ง ต้องมีกระบวนการที่ดีมีทัศนคติที่ดี และมีสาระที่ยอมรับร่วม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ สันติวิธีป้องกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อสร้างการปรองดองสมานฉันท์ คือ ๑) กระบวนการที่ดีมี “คนกลาง” เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ๒) ทัศนคติหรืออารมณ์ ความรู้สึก คิดเชิงบวก ๓) สาระข้อตกลงที่เห็นพ้องต้องกัน มีกลไกสนับสนุนให้แผนบรรลุผล เรียนรู้ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่องทางแก้ปัญหาคือความขัดแย้งแบบ

สันติวิธีสามารถดำเนินการได้ในระดับท้องถิ่น เราต้องทำเท่าที่ทำได้ การสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง การสร้างชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันเชื่อมโยงไปสู่การเมืองภาคพลเมืองและการเมืองระดับชาติ เรามีภารกิจร่วมกันที่จะทำให้สังคม ชุมชน มีชีวิตดีขึ้นในทุกๆ ด้าน มีแสงสว่าง มีความเจริญก้าวหน้า ประเทศต้องการการปฏิรูปอย่างยิ่ง จากทุกคน ทุกองค์กร ทุกสถาบัน ทุกส่วน เบื้องต้นเราต้องเริ่มที่ตนเองและมาร่วมกันทำการปฏิรูปประเทศไทยเป็นสิ่งที่ทำได้ ซึ่งทุกคนต้องเริ่มต้น ณ วันนี้ เพื่อความผาสุกไปพลูอยู่ที่ร่วมกัน ■

ปาฐกถา “องค์กรชุมชนจะร่วมกันปฏิรูปประเทศไทยได้อย่างไร” ในงาน “ผืนพลังองค์กรชุมชนเปลี่ยนแปลงประเทศไทย” การประชุมระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนตำบล สมัยวิสามัญครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เครื่องมือประกอบดังต่อไปนี้ คือ **ประการแรก** ชุมชนต้องวางแผนอย่างมีเป้าหมายพร้อมสร้างตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม **ประการที่สอง** ต้องมีการขยายผลจากภายในชุมชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน **ประการที่สาม** มีงานศึกษา วิจัย ค้นคว้าด้านวิชาการ ประกอบร่วมกับการทำงานของชุมชน และ**ประการสุดท้าย** มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ปฏิบัติ และสร้างเสริมคุณภาพร่วมกันกับชุมชนอื่นๆ เพื่อขยายผลการดำเนินงานให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

เหนืออื่นใด คือ **ต้องดำเนินไป ภายใต้ ๓ กงล้อหลัก**ที่จะขับเคลื่อนชุมชนให้มีทั้งความเข้มแข็ง ความเจริญ และสันติสุขอย่างยั่งยืน คือ **๑. ความดี ๒. ความสามารถ ๓. ความสุข**

ความดี หรือ การมีคุณธรรมประจำใจ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้าขาดพื้นฐานความดี จะทำกิจการงานใดๆ ก็ไม่ราบรื่น เช่น หากตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาแล้วมีการโกงกัน ก็คงดำเนินการต่อไปไม่ได้ หรือมีการค้าขายเสพติด ทะเลาะเบาะแว้ง แดกความสามัคคี ขาดผู้นำที่ดี ชุมชนคงวุ่นวาย ขาดความสงบสุข

ความสามารถ ต้องรู้จักคิด แก้ปัญหา วางแผน จัดการ บริหารงาน บริหารเงิน บริหารคน

ความสุข ทั้งสุขทางกาย คือ สุขภาพดี ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ สุขทางใจ ไม่โลภ โกรธ หลง มัวเมาในกิเลส อบายมุข รู้จักพอ **สุขทางจิตวิญญาณ**หรือทางปัญญา คือ การเข้าถึงธรรมะ ซึ่งถือว่าเป็นขั้นสุดยอด และ**สุขทางสังคม** คือ อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข สันติ โดยทั้ง ๓ องค์ประกอบนี้ต้องดำเนินไปด้วยกัน เกื้อกูลกัน อย่างดีพอ เพียงพอ และสมดุล และเกิดกับทั้งตัวคนและตัวชุมชน ■

จากหนังสือ “แสงแห่งความคิด ที่จะส่งความสว่างต่อไป” จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๕ ปี บริษัท ดาวฤกษ์คอมมูนิตีส์ จำกัด เรียบเรียงบทสัมภาษณ์โดย รุจิรา จรรย์ชาติ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

ชุมชนเข้มแข็ง

ขึ้นไปได้ไหมที่จะทำให้ร่างกายเราเข้มแข็ง โดยไม่ต้องออกกำลังกาย โดยไม่ต้องกินอาหารที่ดี โดยไม่ต้องพักผ่อน เราจะมีแต่คนภายนอกมาช่วยทำให้ร่างกายเราเข้มแข็ง คนอื่นมาช่วยกินอาหารแทนเราได้ไหม มาช่วยออกกำลังกายแทนเราได้ไหม ถ้าเราเป็นโรคเป็นไข้เคঁามาแก้ไขให้เราได้ไหม โดยเราไม่ต้องทำอะไร ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ร่างกายจะเข้มแข็งเราต้องทำเอง ชุมชนจะเข้มแข็งชุมชนต้องสร้างเอง สังคมจะเข้มแข็งสังคมต้องร่วมกันสร้าง ชื่อหาไม่ได้ รัฐบาลก็ทำให้ไม่ได้” ■

ปาฐกถาพิเศษ “พลังชุมชน พลังแผ่นดิน” วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔ ณ หอประชุม อนุสรณ์ ๗๐ ปี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

ปัญหาความยากจน

การแก้ปัญหาความยากจน ควรจะมีหลักคิดสำคัญ ๕ ประการ ดังนี้ (๑) ให้ภาคประชาชนเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาความยากจน (๒) ใช้หลักการพัฒนาที่มีพื้นที่เป็นตัวตั้งและทุกฝ่ายในพื้นที่ประสานความร่วมมือกัน (๓) ทุกฝ่ายซึ่งอยู่นอกพื้นที่ควรประสานความร่วมมือในการเข้าไปสนับสนุนการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งดำเนินการโดยฝ่ายที่อยู่ในพื้นที่ (๔) ควรมีระบบข้อมูลและการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจน และ (๕) ควรมีนโยบายข้อกำหนด และระบบงบประมาณของทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติที่สนับสนุนและเอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน ■

หลักคิดสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจน: ให้ภาคประชาชนเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่สุด มกราคม ๒๕๔๔

ปัจจัยสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

- ประการ ดังนี้
๑. การมีทัศนคติพึ่งตนเอง และร่วมมือกัน
 ๒. การเรียนรู้และพัฒนาผ่านการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
 ๓. การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
 ๔. การมีกลไกสนับสนุนที่เหมาะสม
 ๕. การมีนโยบายที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ■

บรรยาย คณะทำงานคลังสมอง วปอ. เพื่อสังคม วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๔

การดำเนิน โครงการที่เกี่ยวกับ ชุมชนท้องถิ่น

สำเร็จด้วยดีและอย่างยั่งยืน
ถ้าใช้หลักการสำคัญ คือ

**Area-based, Community-
driven, Collaborative, Holistic,
Continuing Development** ■

การประชุม “Advisory Committee
Meeting for Japan Social
Development Fund for Tsunami”
จัดโดยสำนักงานธนาคารโลก ๑๕ มี.ค. ๔๙

ชุมชน ในประเทศไทย

ดมีวิวัฒนาการการจัดการ
เงินทุนที่อาจแบ่งได้เป็น ๓ ช่วง
คือ ๑. การจัดการเงินทุนที่
เน้นการใช้สินเชื่อหรือเงินกู้ ๒. การจัด
การเงินทุนที่เน้นการออมมากขึ้น ๓. การ
จัดการเงินทุนโดยมุ่งเรื่องสวัสดิการทั้ง
๓ ช่วงนี้ไม่ได้แยกจากกันอย่างเด็ดขาด
แต่มีรอยต่อและการเชื่อมทับกันอยู่ด้วย
จนในปัจจุบันได้เกิดระบบการจัดการเงิน
ทุนที่มีทั้ง ๓ ลักษณะผสมผสานกันอยู่
ในสัดส่วนต่างๆ ตามแต่วิวัฒนาการของ
แต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละกรณี ■

ประชุมระดมสมอง เรื่อง “การขับเคลื่อน
นโยบายสาธารณะ เรื่อง การออม การจัด
สวัสดิการ และเกื้อกูลโดยภาคประชาชน”
จัดโดย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)
(๗ เม.ย. ๔๙)

“คุณธรรม” คือ ความดี ความถูกต้อง

ละ “ปัญหาสังคม” มักเกิดจาก ความไม่ดี ความไม่ถูกต้อง ดังนั้น
“การพลิกฟื้นสังคมไทย” จากปัญหาต่างๆ ในสังคม ก็คือ การพลิกฟื้นความดี
ความถูกต้อง ให้มีมากขึ้น ชัดเจนขึ้น หนักแน่นขึ้น ประสานสอดคล้องกัน
มากขึ้น และอย่างยั่งยืนมากขึ้น ■

อภิปราย “คุณธรรมกับการพลิกฟื้นสังคมไทย” มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ จังหวัด
ฉะเชิงเทรา วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙

การปฏิรูปประเทศไทย

การปฏิรูป (ประเทศไทย) จะ **ไม่** สำเร็จด้วยดี ถ้า.....

๑. ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนฐานราก **ไม่มี**บทบาทสำคัญ และ**ไม่**เป็นแกน
หลักในการปฏิรูป
 ๒. ทุกภาคส่วน รวมถึง ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคธุรกิจ
ภาครัฐ **ไม่**ร่วมมือร่วมพลังสร้างสรรค์ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมเรียนรู้ และ
ปรับปรุงพัฒนาหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
 ๓. **ไม่** มี “เสาหลัก” หรือ หลักการสำคัญ หรือเป้าหมายสำคัญ ๓ ประการในการปฏิรูป
ได้แก่ (๑) ความดี (คุณธรรม) (๒) ความสามารถ (๓) ความสุข (สุขภาวะ) ที่ดีพอ มากพอ
และได้สมดุลกัน
 ๔. **ไม่** มีการใช้ข้อมูล ความรู้ วิจารณ์ญาณ ปัญญา ที่ดีพอ ในการดำเนินการ และ/หรือ
เสนอแนะ การปฏิรูป
 ๕. **ไม่** มีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบที่ดีพอ เพื่อให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจ แรงจูงใจ
แรงบันดาลใจ ฯลฯ ในหมู่ประชาชนและสังคมโดยรวม จนสามารถนำประชาชนเข้ามามีบทบาท
ในการปฏิรูปอย่างสมัครใจและเต็มใจ
 ๖. **ไม่** มีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในพื้นที่ต่างๆ ตามประเด็นต่างๆ อย่างเป็น
ขบวนการ และเป็นเครือข่ายเพื่อการปฏิรูป ที่ดำเนินงานอย่างจริงจัง มุ่งมั่น พากเพียร อดทน
เสียสละ ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง
 ๗. **ไม่** มีการจัดการที่มีคุณภาพ มีศิลปะ และมีประสิทธิภาพ ที่ดีพอ ในทุกพื้นที่
ทุกองค์กร ทุกเรื่อง และทุกระดับ รวมถึงระดับชาติ
 ๘. **ไม่** มีการสนับสนุนร่วมมือเชิงนโยบายและงบประมาณ รวมถึงการมี นโยบาย
แผนงาน โครงการ กฎหมาย กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบ ข้อบัญญัติ (ท้องถิ่น) ฯลฯ
ที่เหมาะสม โดยสถาบันหรือองค์กรในภาครัฐ รวมถึง สถาบันนิติบัญญัติ สถาบันตุลาการ
ฝ่ายบริหาร/รัฐบาล/คณะรัฐมนตรี กระทรวง/กรม/กอง หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ องค์กรอิสระ
ตามรัฐธรรมนูญ องค์กรมหาชน ฯลฯ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ
- ดังนั้น... ถ้าจะปฏิรูป (ประเทศไทย) ให้สำเร็จด้วยดี จึงต้องใช้... “มรรค ๘/บัญญัติ
๘ ประการในการปฏิรูป (ประเทศไทย)” ซึ่งได้แก่ การตัดคำว่า “ไม่” ออกจากทุกข้อที่กล่าว ■

๒๘ มี.ค. ๕๔

ความดีและคุณธรรม

- “**ความดี**” คือ การทำให้เกิดผลดีอย่างมีคุณค่าต่อผู้อื่น ต่อส่วนรวม รวมถึงต่อตนเอง ดังนี้
- **ผลดีต่อผู้อื่น** โดยเฉพาะที่ไม่จำกัดพวก เหล่า ศาสนา เชื้อชาติ ฯลฯ
 - **ผลดีต่อส่วนรวม** รวมถึงต่อหมู่คณะ ต่อองค์กร ต่อชุมชน ต่อสังคม ต่อโลก ฯลฯ
 - **ผลดีต่อตนเอง** ได้แก่ การพัฒนาตนเองอย่างเป็นคุณและสร้างสรรค์ รวมถึงการพัฒนาทางกาย ทางอารมณ์ ทางความคิด ทางจิตวิญญาณ ทางสติปัญญา ความสามารถ ฯลฯ
- “ความดี” เป็นสิ่งที่มีมาในอดีต มีอยู่ในปัจจุบัน และจะมีต่อไปในอนาคต
- “ความดี” คืออุดมการณ์อันสูงส่ง ของสังคมที่พึงปรารถนา
- “ความดี” คือรากฐานอันแน่นถึก ของสังคมอุดมธรรม
- “ความดี” คือแรงขับเคลื่อนอันทรงพลัง ซึ่งจะช่วยให้สังคมเคลื่อนไปในทิศทางที่พึงประสงค์
- “ความดี” คือสายใยอันนุ่มเหนียว ที่ร้อยโยงผู้คนหลากหลายไปสู่ความสันติ ความเจริญ และความสุข ร่วมกัน ■

บันทึกความคิดระหว่างร่วมแลกเปลี่ยน “สานต่อโครงการตามรอยเบื้องพระยุคลบาทด้วยความรักและความดี ๖๐ ปี ๖๐ ล้านความดี เริ่มที่เยาวชน น้อมเกล้าถวายในหลวง” และ “งานอาสาเพื่อในหลวง” จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๙

วงจรการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

“...เศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้โลกพ้นจากวิกฤติได้...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๔

อภิธานัตราสารของประเทศไทย และของโลกกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

(เรียบเรียงและเพิ่มเติมจากข้อคิดเห็นของนายไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม ในการประชุมของคณะกรรมการเตรียมงานประชุมประจำปี ๒๕๕๔ ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ณ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์)

ขณะนี้โลกและประเทศไทยกำลังประสบสิ่งที่เรียกว่า “อภิธานัตราสารของประเทศไทยและของโลก” ซึ่งอภิธานัตราสารดังกล่าวสามารถสรุปได้ ๓ ประเด็นดังนี้

๑. การมีประชากรหนาแน่นเกินไป เมื่อ ๖๐ ปีที่แล้ว ประเทศไทยมีประชากรไม่ถึง ๒๐ ล้านคน แต่ปัจจุบันมีถึง ๖๗ ล้านคนทั้งโลก เมื่อ ๖๐ ปีมาแล้วมีประชากรประมาณ ๒,๐๐๐ ล้านคน ปัจจุบันมีประมาณ ๗,๐๐๐ ล้านคน ในขณะที่ทรัพยากรมีจำนวนเท่าเดิม คือ ที่ดินมีเท่าเดิม แต่ป่าและน้ำจืดกลับมีจำนวนน้อยลงหรือสร้างปัญหามากขึ้น ในขณะที่ทั้งดิน แร่ธาตุ น้ำ น้ำแข็ง ป่า ป่าชายเลน ทะเล อากาศ

สิ่งแวดล้อม ชั้นบรรยากาศห่อหุ้มโลกถูกทำลายและทำให้เสื่อมโทรมไปเยอะมากและสิ่งสมมากขึ้นๆ มาตลอด แต่จำนวนคนกลับเพิ่มขึ้นกว่า ๓ เท่าตัว จึงเป็นเหตุขั้นพื้นฐานให้เกิด เช่น กรณีนี้นำข้าว กรณีการขาดแร่ตะกั่ว แร่ลิแกนด์ ที่ทำร้ายประชาชนให้ล้มตายและเป็นโรครันมากตลอดจนกรณีมาตาฟูด เป็นต้น สาเหตุทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะความหนาแน่นของประชากร ทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันช่วงชิงทรัพยากร นำทรัพยากรมาใช้มากขึ้นๆ เป็นผลให้ทรัพยากรหมดไปเหลือน้อยลงๆ เกิดเป็นความขาดแคลน ซึ่งบางกรณีถึงขั้นวิกฤติ หรือทรัพยากรถูกทำให้เสื่อมโทรมจนเป็นอันตราย หรือเป็นผลเสียต่อประชากรจำนวนมากขึ้นๆ และมีความรุนแรงมากขึ้นๆ เรื่อยๆ รวมถึงการเกิดภัยพิบัติต่างๆ ที่ปรากฏมากขึ้นๆ ทั้งโดยธรรมชาติและอันเป็นผลโดยตรงหรือโดยอ้อมจากกิจกรรมของมนุษย์ เรื่องประชากรหนาแน่นเกินไปกับผลที่ตามมา นั้นไม่ได้เป็นสถานการณ์เฉพาะในประเทศไทย แต่เป็นสถานการณ์และเป็นแนวโน้มร่วมกันทั่วโลก ทำให้ทั้งโลกกำลังเผชิญภาวะวิกฤติซึ่งนับวันจะรุนแรงมากขึ้นๆ หากไม่ได้รับการแก้ไขร่วมกันโดยประชากรของโลก ซึ่งย่อมจะต้องใช้เวลากว่าจะแก้ไขได้สำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

๒. วัตถุนิยมบริโภคนิยมมากเกินไป วัตถุนิยม บริโภคนิยม เป็นกระแสโลกที่ทำให้เรามุ่งสะสมความร่ำรวย สะสมวัตถุต่างๆ ทั้งที่ส่วนใหญ่ไม่มีความจำเป็นอะไร แต่ในขณะเดียวกัน เรายังมีความอยากจน ความอดอยาก การขาดอาหารอยู่ในประเทศและในโลก โดยประชากรของโลกประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านคนยังมีอาหารไม่พอรับประทาน ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะประชากรที่รวยที่สุด ๒๐% บริโภคถึง ๕๕% ของการบริโภคทั้งหมด และคนที่จนที่สุด ๒๐% บริโภคเพียงประมาณ ๔% นี่เป็นปัญหาที่ไปซ้ำเติมเพิ่มพูนปัญหาอันเกิดจากการที่เรามีประชากรหนาแน่นเกินไป ทำให้คนที่เก่งสามารถครอบครอง ช่วงชิงเพื่อให้บริโภคได้มากกว่า นำมาสะสมได้มากกว่า ทั้งโดยวิธีการที่ถูกกฎหมายและโดยวิธีการที่ผิดกฎหมายหรือไม่ชอบธรรม ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ มากขึ้นๆ บางกรณีนำไปสู่ความรุนแรง รวมถึงการใช้อาวุธประหัตประหารทำร้ายกัน ทำให้สังคมทั้งในประเทศและในโลกเกิดความแตกแยกและขาดความสันติสุขอย่างกว้างขวาง

๓. คุณธรรมความดีน้อยเกินไป ด้วยสาเหตุมาจาก ๒ ข้อแรก ถ้าของมีมากพอสำหรับทุกคน ก็จะไม่เกิดการแย่งชิงกันเท่าไร สมัยก่อนการแย่งชิงทรัพยากรมีน้อยเพราะมีทรัพยากรมากพอ มาปัจจุบันทรัพยากรเหลือน้อยแล่มถูกทำให้เสื่อมโทรม บวกกับวัตถุนิยมบริโภคนิยมซึ่งคือ ความโลภนั่นเอง มีมากเกินไป ขอบเขต ทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันต่อสู้แย่งชิงกันมากขึ้น ผู้คนนำลักษณะนิสัยส่วนที่ไม่ดีในจิตใจออกใช้ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความเกลียด ความเห็นผิดเป็นชอบ ความยึดถือตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความมีทิฐิมานะและความไม่ดีอื่นๆ แต่ส่วนที่เป็นคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นพื้นฐานอยู่ในทุกคน ได้แก่ ความรัก ความเป็นมิตร ความมีเมตตาไมตรี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรู้จักสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความรัก ความยุติธรรม การมุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ความมีกตัญญูรู้คุณ ความรู้จักพอดีพอประมาณ เป็นต้น กลับถูกลดทอนความสำคัญ ไม่ถูกนำมาอภามาใช้ ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากพอ คุณธรรมความดีในตัวคนและในสังคมจึงเสียดู่มากขึ้นๆ เมื่อเทียบกับความไม่ดี

การทำเกษตรกรรมแบบประณีต
ของนายผาย สร้อยสระกลาง เกษตรกรจากจังหวัดบุรีรัมย์
จนเป็นที่ศึกษาดูงานด้านการเกษตร
และวิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติเฟลิน ภายในชมพุดาบ่านารีรีสอร์ท
เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ
ทั้งการทำปุ๋ย โรงสีข้าว ฯลฯ ขณะที่ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะนำไปใช้ในโรงแรม
และขายราคาถูกแก่ชาวบ้านใกล้เคียง

จาก “อภิมหาอันตราย” ของสังคมไทย และสังคมโลกนี้ ยุทธศาสตร์หนึ่งที่จะช่วยได้ คือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราช ดำรัสกับท่านองคมนตรี นพ.เกษม วัฒนชัย และผู้เข้าเฝ้าฯ อื่นๆ จำนวนหนึ่ง เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๔ ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยให้โลกพ้นจากวิกฤติได้” ถ้าเราคิดใน ภาพใหญ่แบบนี้เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องเล็ก เป็นเรื่องใหญ่ และเป็นเรื่องสำคัญมากทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม โลก และมนุษยชาติ การที่โลกกำลัง ประสบปัญหาวิกฤติใหญ่ในรูปมหันตภัยมากมาย ทั้งทางธรรมชาติอันได้แก่อุบัติภัยต่างๆ เช่น ปรากฏการณ์โลกร้อน น้ำท่วม น้ำแล้ง ดินถล่ม พายุ โรคระบาด เป็นต้น และมหันตภัยที่

เกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์ รวมถึงเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และอื่นๆ ก็เป็นผลมาจาก กิจกรรมทำร้ายตัวเองของมนุษย์นั่นเอง ทั้งที่ รู้ตัวและไม่รู้ตัว ทั้งทางตรงและทางอ้อม

มีบทความในวารสาร The Economist เรียกยุคปัจจุบันว่าเป็น Anthropocene - The age of man หรือยุคที่มนุษย์ครองโลก ในบทความได้กล่าวไว้ว่าโลกในหมื่นปีที่ผ่านมา เป็นยุคของความมีเสถียรภาพพอสมควร แต่ จากนี้ไปจะเป็นยุคที่มนุษย์ครองโลก และ มนุษย์จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่จะ นำมาซึ่งความเสียหายอย่างรุนแรงในโลก ถ้ามนุษย์ไม่แก้ไขมนุษย์จะต้องรับกรรม โดยมิ การทำนายกันว่าภายใน ๑๐ ถึง ๒๐ ปีหรือ อยู่น้อยภายในคริสต์ศตวรรษนี้ จะมีอันตราย ร้ายแรงประเภทน้ำทะเลเอ่อท่วมพื้นที่ต่างๆ ใน

โลกอย่างกว้างขวาง เป็นต้น ขณะเดียวกันปัญหา ความแตกแยกรุนแรง สงคราม ความยากจน การขาดอาหาร ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ ฯลฯ ก็ยังคงอยู่กับโลกหรือทวีความรุนแรง จนเกิดเป็นวิกฤติการณ์เป็นระยะๆ

ฉะนั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ถ้าคิดให้ กว้าง คิดให้ไกล ไม่ไปแข่งงวดกับความหมาย แต่เอาหัวใจของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมี ภูมิคุ้มกัน การใช้คุณธรรมความดี และการใช้ ความรู้ความสามารถอย่างรอบคอบ ระมัด ระวังและเหมาะสม ถ้าใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงในความหมายเช่นนี้ แล้วนำมาประยุกต์ ใช้ให้เป็นยุทธศาสตร์และแผนงานในระดับ ประเทศและระดับโลก รวมทั้งทำให้เป็นขบวนการ ทางสังคม (Social Movement) ที่ทุกฝ่าย ในสังคม รวมถึงฝ่ายการเมือง ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชนและชุมชน ตลอดจนนักการศึกษา นักวิชาการ นักวิชาชีพ ศิลปิน ฯลฯ มาร่วมกันขับเคลื่อน “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยอาจดัดแปลง รูปแบบ กระบวนการ วิธีการ ฯลฯ ให้เหมาะ กับบริบทและสถานการณ์ในแต่ละกรณีด้วย ก็ได้ เชื่อได้ว่าจะสามารถช่วยบรรเทาและแก้ ปัญหา “อภิมหาอันตรายของประเทศไทย และของโลก” ได้ แม้จะต้องใช้เวลาและ ความมานะพยายามอย่างยิ่งยวด เนื่องจากเป็น ปัญหาที่มนุษย์ ประเทศ และโลกได้ปล่อยปละ ละเลยให้ปัญหาสั่งสมมาเป็นเวลานานนับ ศตวรรษแล้ว

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การสร้างโรงเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านแม่หลองใต้ อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ เป็นหนึ่งในกิจกรรมการแบ่งปันผลกำไรคืนสู่สังคมของบริษัท บารูม ดีไซน์ จำกัด

บริษัทปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะการบริหารงานบุคคล เพื่อให้พนักงานอยู่อย่างมีความสุข เป็นคนดีและมีความสามารถสูงด้วย

ในการดำเนินการส่งเสริมขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหน่วยจัดการที่สำคัญ ๒ ระดับที่ควรพิจารณา คือ

๑. ระดับฐานราก ซึ่งประกอบด้วย “ท้องถิ่น” และ “องค์กร” คนในชนบทที่อยู่ในท้องถิ่น มีปฏิสัมพันธ์ มีการจัดการ เช่น มีการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการท้องถิ่น องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน อบต. เทศบาล อบจ. ซึ่งเป็นหน่วยจัดการที่เอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ครอบคลุมทั่วประเทศ แต่ยังมีประชาชนอีกประมาณ ๕๐% ที่อาจจะไม่ผูกพันกับท้องถิ่นมากนัก แต่ผูกพันกับองค์กรที่เขาทำงานด้วย คือ คนที่ทำงานในโรงงาน ในสถานประกอบการ ในองค์กรธุรกิจ ในหน่วยงานของรัฐ องค์กรมหาชน รัฐวิสาหกิจ ในหน่วยงานภาคประชาสังคม มูลนิธิ สมาคมต่างๆ เป็นต้น ทั้ง “ท้องถิ่น” และ “องค์กร” เป็นหน่วยจัดการระดับฐานรากของสังคม ซึ่งจำนวนมากได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และเกิดผลดีอย่างน่าพอใจ

๒. ระดับประเทศทั้งประเทศ เป็นหน่วยจัดการที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าหน่วยจัดการในระดับฐานรากอย่างมาก เพราะต้องรวมถึงสถาบันระดับชาติ องค์กรระดับชาติ เช่น สถาบันฝ่ายนิติบัญญัติ สถาบันฝ่ายบริหาร สถาบันฝ่ายตุลาการ หน่วยงานของรัฐระดับชาติ หน่วยงานพิเศษต่างๆ ที่เป็นหน่วยงานระดับชาติ สถาบันภาคธุรกิจและภาคประชาชน ที่รวมตัวกันเป็นระดับชาติ สำหรับหน่วยจัดการระดับประเทศทั้งประเทศนี้ การประยุกต์ใช้ปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ชัดเจน ยังไม่หนักแน่น ดังนั้น จะดีที่สุดหากรัฐบาลประกาศว่า จะเป็น “รัฐบาลเศรษฐกิจพอเพียง” หรือมีการประกาศนโยบายสำคัญว่า “ประเทศไทยจะเป็นประเทศเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งจะเป็นการปฏิรูปทั้งด้านวิถีคิด หรือกระบวนทัศน์ วิธีทำ วัฒนธรรม ระบบ โครงสร้าง กลไก กระบวนการ ฯลฯ ครั้งยิ่งใหญ่ของประเทศไทย ก่อนที่จะพิจารณาไปนำเสนอต่อสหประชาชาติ ให้พิจารณาประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับโลก เพราะองค์กรสหประชาชาติได้เริ่มเห็นแล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเป็นทางออกของโลกที่กำลังวิกฤติได้

ดังได้กล่าวแล้วว่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงต้องทำให้เป็น “ขบวนการทางสังคม” หรือ Social Movement ดังนั้น ต้องมีอุดมการณ์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรมที่จริงจังและต่อเนื่อง และต้องมี “ตัวชี้วัด” หรือ “ดัชนี” เพื่อช่วยให้สามารถจัดการขบวนการได้อย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้ดีขึ้นๆ อยู่เรื่อยๆ

องค์ประกอบสำคัญในการสร้างขบวนการทางสังคม ประกอบด้วย

๑. ความรู้ ถ้ามีตัวชี้วัดจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ การจัดการความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการศึกษาวิจัยเพิ่มเติม

๒. การสร้างเครือข่าย จะเป็นกลไกช่วยให้เกิดขบวนการที่ขยายและมีพลังเพิ่มขึ้น ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๓. การสื่อสาร ควรมีการใช้รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย มีคุณภาพและเหมาะสมทั้งภายในขบวนการเอง และระหว่างขบวนการกับสังคม

๔. นโยบายสาธารณะ ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมถึงการมีนโยบายกฎหมาย ข้อบังคับการจัดสรรงบประมาณที่ดี และเหมาะสมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

๕. การจัดการ คือ การจัดการขบวนการ ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการ ฝ่ายเลขานุการ คณะทำงาน และผู้ทรงคุณวุฒิ ต้องจัดการให้สามารถทำงานได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ และยังหมายความรวมถึงการจัดการของทุกหน่วยที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หรือเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

๖. การเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการศึกษาเรียนรู้ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การวัดผล ประเมินผล การพิจารณาทบทวน หาทางปรับปรุง พัฒนา สร้างนวัตกรรม และหรือสร้างจินตนาการใหม่อย่างสร้างสรรค์ นำมาวางแผนและดำเนินการใหม่ ฯลฯ ทำเช่นนี้ให้เป็นวงจรต่อเนื่องไม่รู้จบ เพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าไปเรื่อยๆ และควรมีการใช้กระบวนการนี้เป็นระยะๆ อย่างน้อยปีละครั้ง ■

ผลิตโดย โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน (สพศ.) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โทรศัพท ๐๒ ๗๘๖๗ ๗๐๓๓-๔ www.sufficiencyeconomy.org

ตัวชีวิตชุมชน: บทเรียนจาก ชุมชนชุมชนภาคกลาง

๘๖ ประยงค์ อุปเสน และรัชณี ประดับ

เมื่อปลายเดือนกันยายน ๒๕๕๔ ก่อนน้ำท่วม ผู้นำชุมชนในภาคกลาง ๗ ตำบล และผู้แทนหน่วยงาน ที่ทำงานร่วมกันในการส่งเสริมการพัฒนาตัวชีวิตชุมชน ร่วมกันสรุปบทเรียนการทำงานที่กรุงเทพฯ เพื่อพัฒนา การจัดทำตัวชีวิตของชุมชน และขยายผลองค์ความรู้ ไปยังพื้นที่อื่น โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของบรรดาพื้นที่ตำบลที่ได้มีการดำเนินการมาก่อนแล้ว

ตัวชีวิตของประชาชนเพื่อ ประชาชนโดยประชาชน

อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม เริ่มต้นนำการสนทนาถึงความ สำคัญของการจัดทำเป้าหมาย ตัวชีวิตการพัฒนา (ตัวชีวิตความสุข) รวมถึง เล่าบทเรียนจากที่ต่างๆ ดังสาระสำคัญ คือ เรื่องตัวชีวิตความสุขชุมชนเป็นเรื่อง

ที่มีความสำคัญ เป็นความก้าวหน้าในการ จัดการ สภาพองค์กรชุมชนที่ได้เสนอแนะต่อ รัฐบาลจะขอจัดการตนเอง หรือเสนอปรับ โครงสร้างในการจัดการตัวเองของท้องถิ่น ยิ่งต้องอาศัยเครื่องมือที่สำคัญ เรื่องตัวชีวิต ในโลกของธุรกิจเขาใช้กันมาหลายสิบปี หรือ อาจเป็นร้อยปีได้เพื่อความเจริญก้าวหน้า ในทางธุรกิจ เช่นเดียวกันกับความก้าวหน้า ทางสังคม ทางคุณธรรมความดี มีความ รับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ภาคธุรกิจก็ ได้ขยายงานส่วนนี้มากขึ้น ฉะนั้นเรื่องเหล่านี้ ก็จะกลายเป็นตัวชีวิตของธุรกิจมากขึ้น ความ รับผิดชอบต่อสังคมไม่ใช่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ หรือแม้แต่ในบริษัทตลาดหลักทรัพย์ ตลาดหุ้นก็ยังเพิ่มให้มีตัวชีวิตเข้ามาใช้ ใน หน่วยงานราชการ ทบวงมหาวิทยาลัยก็เริ่ม เอามาใช้ แต่ทางราชการยังไม่ดีพอ แทนที่ จะทำให้การจัดการดีขึ้น แต่กลับคิดตัวชีวิต ที่เป็นรายละเอียดไม่ใช่ยุทธศาสตร์

ตัวชีวิตเป็นเพียงเครื่องมือ ใช้ดีก็ได้ ผลดี ใช้ไม่ดีก็ไม่ได้ผล สำหรับองค์กรที่ไม่แสวง ผลกำไรก็มีตัวชีวิตเช่นกัน อย่างหน่วยงานที่ เขาให้ทุนก็มีตัวชีวิต ในระดับประเทศ ระดับ ชุมชนท้องถิ่นก็มีตัวชีวิต เป็นกระแสโลก คงไม่ได้เริ่มแต่เฉพาะประเทศไทยที่เดียว ที่พูดเรื่องความสุขมวลรวมของประเทศ มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เขาทำกันอย่าง กว้างขวางตั้งแต่ในโรงเรียนถึงระดับประเทศ ความสุขมวลรวมประชาชาติ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความต้องการ คืออะไร คงไม่ใช่เพียงรายได้ หรือความร่ำรวย อย่างเดียว สิ่งนี้ให้ทั้งความสุขและความทุกข์ ฉะนั้นสิ่งที่มนุษย์ต้องการคือความสุขที่แท้จริง คือ ความสงบ ความสันติ การอยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ขยายออกไปได้ แต่ไม่ใช่เพียงรายได้อย่างเดียว ไม่ใช่เรื่อง เศรษฐกิจเท่านั้น รายได้พอมือ แต่ไม่ใช่ไป ละทิ้งความสุขสันติสุข

ก้าวหน้าของชาติ ที่ สสส. ร่วมกับสภาพัฒน์ กำลังดำเนินการอยู่นั้น อาจารย์ไพฑูริย์เห็นว่า ดัชนีที่ดีจะต้องเริ่มที่ฐานราก เริ่มที่ท้องถิ่น ชุมชน เราวัดเรื่องของท้องถิ่นเรา ชุมชนเรา เราสร้างตัวชีวิตเองเราจะรู้ ต้องเป็นการทำ อย่างมีส่วนร่วมให้รู้กันทั้งตำบล เราจะรู้ว่าสิ่ง ที่ต้องการคืออะไร ต้องเป็นฉันทามติร่วมกัน ถ้าคิดตัวชีวิตแล้วก็ถามประชาชนว่าเอามื้อ แบบนี้คล้ายๆ ประชามติ ปีต่อไป ไปก็สามารรถ ปรับปรุงได้ จะกลายเป็นตัวชีวิตของประชาชน เพื่อประชาชนโดยประชาชนมากกว่า

“ ตัวชีวิตเป็นเพียง เครื่องมือ ๑ใช้ดีก็ได้ผลดี ๑ใช้ไม่ดีก็ไม่ไ้ผลดี สำหรับ องค์การที่ไม่แสวงผลกำไร ก็มีตัวชีวิตเช่นกัน ”

โลกปัจจุบันวุ่นวายเต็มไปด้วยความ ทุกข์ ยังมีคนอีกจำนวนมากประสบทุกข์ วิฤติทางเศรษฐกิจกลายเป็นเรื่องใหญ่ของโลก วิฤติเรื่องทางการเมือง เรื่องทางสังคม และสิ่งแวดล้อม โลกร้อนกำลังเป็นปัญหาใหญ่ มาก โลกเสียสมดุล ความเสียดุลมันเกิดขึ้น กรณีในประเทศไทยอย่างเรื่องการเสียป่า ป่าด้อยคุณภาพ การทำหน้าที่ป่าชะลอน้ำ ก็เสียดุลไปเยอะ ปัญหาดินถล่มน้ำท่วมจึง เกิดขึ้น คนไทยก็เพิ่มมากขึ้น เกิดภัยพิบัติที่ รุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ อาหารในประเทศอาจจะ พอกิน แต่ทั่วโลกยังประสบปัญหาขาดแคลน อาหารเป็นจำนวนมาก ความเสียดุล ความ ไม่เท่าเทียมเลื่อมล้ำสร้างปัญหาทางสังคม ทั่วโลกซึ่งไม่น่าเชื่อแม้แต่ประเทศร่ำรวยก็ยังมีปัญหาเศรษฐกิจ ประเทศที่ปกครองโดย คนๆ เดียวก็ยังวุ่นวาย ออกมาสู้รบกันอย่าง ลิเบีย และแอฟริกา ประเทศในเอเชีย หลายประเทศอาจกำลังรุ่งในเรื่องเศรษฐกิจ

แต่ในด้านการบริโภคทรัพยากรกลับบริโภค จากประเทศข้างเคียง การเติบโตทางเศรษฐกิจ ขึ้นไปเรื่อยๆ จะเกิดปัญหา อย่างประเทศไทย เศรษฐกิจเราโตมากช่วงก่อนปี ๒๕๔๐ และ เกิดปัญหาขึ้นตามมา แม้เรื่องการพัฒนาที่เน้น ความสมดุลดังกล่าวจะเป็นเรื่องระดับโลก แต่ โลกกลับไปติดกระแสบริโภคนิยมเศรษฐกิจ นิยมมากเกินไปจนจะจุดไม่ได้

ถ้าเราจะพัฒนาให้ดี เรื่องดุลยภาพ เป็นเรื่องสำคัญมาก ดุลยภาพถ้าให้เทียบเคียง ก็น่าจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทำ มานานรณรงค์มาเกือบ ๑๒ ปี ถือว่าประสบ ความสำเร็จพอสมควร โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม ชาวบ้านนำไปใช้มากมาย ปัจจุบันเรา เห็นเป็นเรื่องที่เข้าใจกันและรู้จักกันดี

วิธีสร้างตัวชีวิตวิธีหนึ่ง คือ ต้องเอา ความสมดุลมาใส่ในตัวชีวิตการพัฒนาประเทศ เป็นความก้าวหน้าแท้จริง เป็นยิ่งกว่าดัชนี ความก้าวหน้าแท้จริง การจัดทำดัชนีความ

ตัวชีวิตความสุขเป็นเรื่องที่จะร่วมกัน แก้ปัญหาได้ในระหว่างท้องถิ่นกับโลก สร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สัมพันธภาพที่ดีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มีความสุขทางกาย ทางใจ และทางสังคมอยู่ ร่วมกันอย่างไร เป็นสิ่งที่เราต้องการ เป็น ตัวชีวิตที่ไม่ได้เอาวัตถุหรือเงินเป็นตัวตั้ง แต่ก็ไม่ได้อะไรไม่วัดในส่วนนี้ แต่เป็นเรื่องที่พอดีๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องความพอดี ความ สมดุล

แม้เรื่องสร้างตัวชีวิตเป็นเรื่องเย็น แต่เชื่อว่าเป็นประโยชน์มากที่มาร่วมกันทำ ทุกฝ่าย ภาครัฐเขาทำเรื่องนี้อยู่แล้ว ตัวชีวิต ของภาครัฐแท้จริงแล้วควรมาจากผลของ ความสุขของประชาชนเอง อาจารย์ยังเสนอ อีกว่าการจัดระดับตัวชีวิตอาจจะแบ่งออก เป็น ๓ ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ก็จะได้ภาพตัวชีวิตของ ทั้งประเทศ

ประสบการณ์ จากตำบลนำร่อง

อาจารย์วิเชียร เรียบร้อย ตัวแทนจากตำบลบ้านหาด จังหวัดเพชรบุรี เล่าว่า ที่มาของการทำตัวชี้วัดความสุขของตำบลบ้านหาดเริ่มจากความคิดว่าเราจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไรบนความขัดแย้งของคนในตำบล “ร่วมคิดร่วมทำอย่างฉลาด ตำบลบ้านหาดร่มเย็น” สิ่งสุดท้ายของชีวิตคือ ความสุข ตำบลบ้านหาดโมเดล หลักคิดหลักการ หลักธรรมคืออะไร สร้างความสมดุลของบ้านหาดอย่างไร ระหว่างองค์กร ประชาชน เศรษฐกิจและสังคม เรื่องที่เป็นวิถีชีวิตน่าจะมีพื้นที่ศิลปวัฒนธรรมของหมู่บ้านและตำบล

ในวัด พระระหว่างวัดก็ไม่ถูกกัน ไม่คุยกัน ชาวบ้านจึงต้องคุยกัน สำนึกของผู้ก่อการดี จิตอาสา ที่ว่าจะแก้ปัญหาคความขัดแย้งรวมคนกันได้อย่างไร พอรวมกันได้แล้วจะทำกันยังไง ทบทวนตัวตนตำบลเราเป็นยังไง มองดูบริบท ดึงความคิด ค่อยๆ ปรับค่อยๆ ไป พอได้นายก อบต. ที่ชาวบ้านทำงานร่วมกันได้ เราก็เริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น กระบวนการเลือกตัวชี้วัด เราได้เป้าหมาย ๔ เรื่องที่เกิดขึ้นจากการทบทวนความต้องการของคนในตำบล ผลที่เริ่มปรากฏ คือ เป้าหมาย **การมีสุขภาพดี** กำลังเริ่มกระบวนการอยู่ จะเปรียบเทียบ ๖ เดือนสุขภาพดี มีกิจกรรม ออกกำลังกายในตำบล ใช้ตัวเลขสุขภาพของอำเภอมาเป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ

“ความสำเร็จในการจัดทำตัวชี้วัดที่น่าพอใจ คือ เรื่องการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมลานวัฒนธรรม เวทีประชาคม มีศูนย์เรียนรู้การเกษตรบ้านสวน ”

นายสมพร อ่วมประทุม ตำบลอำเภ จังหวัดสมุทรสาคร เล่าว่า ที่มาของการทำตัวชี้วัดความสุขของตำบลอำเภ จังหวัดสมุทรสาคร เป็นตำบลที่โชคดี เป็นตำบลบ้านเกิดของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ หน่วยงานราชการให้ความสำคัญเข้ามามากขึ้น สถาบันการศึกษา เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำงานมากขึ้น

เราเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เกิดข้อมูลชุมชนที่ค้นพบข้อดีข้อเสีย อะไร ทบทวนตัวเอง รายได้รายจ่าย แล้วเราก็มาร่วมกันสร้างเป้าหมายร่วม ที่อยากเห็นเกิดขึ้น และสร้างตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเราเอง วัดเราเอง ความสำเร็จในการจัดทำตัวชี้วัดที่น่าพอใจ คือ เรื่องการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมลานวัฒนธรรม เวทีประชาคม มีศูนย์เรียนรู้การเกษตรบ้านสวน คนอำเภไม่ต้องการเอาเงินมาลงแต่สอนให้ทำให้เป็น จุดอ่อนคือเรื่องการเมืองท้องถิ่น การเลือกตั้งบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการแตกแยกตลอด และการเป็นชุมชนกึ่งเมือง เยาวชนมักจะไม่ค่อยสนใจกิจกรรมทางวัฒนธรรม ในส่วนของการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนการมีส่วนร่วม ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ร้อยละยี่สิบ จากนั้นอีกหกเดือนจะวัดผลอีก

ผู้นำของชุมชนเป็นผู้นำเกือบทุกเรื่อง ช่วยกัน มีสหกรณ์เครดิตยูเนียนช่วยกัน คนที่ยืนได้แล้วเดินได้แล้วให้กลับไปช่วยคนที่เดินยังไม่ได้ “ร่วมคิดร่วมทำอย่างฉลาด ตำบลบ้านหาดร่มเย็น”

ทำไมควรมีตัวชี้วัด เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ต่างคนต่างทำ แข่งขันกันอยู่แล้วไม่ถูกกัน มีงานกันที่ก็มักจะตีกัน

มีสวัสดิการดีมีครบทุกหมู่บ้าน สวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชน สวัสดิการเครดิตยูเนียน แก้ปัญหายาเสพติด เชื่อมโยงกับจังหวัดในการหาวิธีการแก้ อปพร. ช่วยกัน ทุกคนช่วยกันโดยแกนของ อสม. และมีความปลอดภัยของชุมชน ใช้ อปพร. เป็นกลไกดูแลความปลอดภัยในชุมชน

นายบุญศรี มณีวงศ์ ตำบลหนองสาหร่าย จังหวัดสุพรรณบุรี เล่าว่า เดิมมีตัวชี้วัดระดับจังหวัดอยู่จากเป้าหมายที่ว่า “คนดีศรีสุพรรณ” ที่ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๑๑ ข้อ ได้นำมากำหนดเป็นตัวชี้วัดในท้องถิ่นตำบลเรา ได้แก่ ความสะอาด ประชาธิปไตย การประหยัดออม นิยมไทย เบญจศีล เบญจธรรม มีมารยาทแบบไทย วินัยจราจร คนตรงต่อเวลา เคารพกฎระเบียบข้อบังคับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ก็ได้มีการทบทวนกันว่า ถ้าเราทำตามนี้แล้วจะทำให้ชุมชนเป็นสุข เห็นประโยชน์จากการร่วมมือกับองค์กรสนับสนุนอย่างไร พอ. ทำให้งานขับเคลื่อนเร็วขึ้น **ตัวชี้วัดเป็นเสมือนหนึ่งในตัวแทนความตั้งใจว่าชุมชนจะเดินไปทางไหน เป็นเส้นทางวิถีที่เราควรจะไปมากกว่า**

นายเฉลิม อภิวิภา ผู้นำชุมชนเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เล่าว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างรุนแรง ย้อนไปเกือบสิบปีชุมชนอโยธยาเป็นกิ่งชุมชนเมือง แต่ปัจจุบันเป็นเมืองสมบูรณ์แบบมีสังคมที่ซับซ้อน ประชากรแฝง ความเหลื่อมล้ำสูง ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เป็นสิ่งที่ต้องแก้ไข ผังเมืองก็เปลี่ยนแปลง ปัจจุบันกลายเป็นเมืองไม่น่าอยู่แล้ว

บริบทการพัฒนาที่ดีคือ ความต่อเนื่องในการบริหารการจัดการ มีนายกเทศมนตรีข้าราชการให้ความสนใจการพัฒนาร่วมกับชุมชนสูง ในลักษณะจิตอาสา ภาคประชาชนมีความร่วมมือกับหน่วยงานดี อย่างการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ภาคประชาสังคมมีศักยภาพขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วและเป็นแบบอย่างที่ดี ได้รับการร่วมมืออย่างดีของทุกภาคส่วน

ปัญหาของอโยธยาจากการทำวิเคราะห์พบว่า เป็นปัญหาครอบครัว โครงการครอบครัวเข้มแข็งจึงได้ดำเนินการขึ้น ในส่วนของโครงการเมืองน่าอยู่ จะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและปรับความคิดนำมาสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองและเริ่มที่การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดขึ้น โดยชาวบ้านมาร่วมกันวางเป้าหมายอโยธยาศรีรามเทพ เมืองน่าอยู่ ๕ เป้าหมายความสุขคือผู้คนมีรายได้เศรษฐกิจดีปราศจากยาเสพติด มีสิ่งแวดล้อมดี ปลอดภัยสวยงาม เป็นสังคมเอื้ออาทร และผู้คนมีสุขภาพอนามัยดี ซึ่งในอีก ๕ ปีข้างหน้าต้องการจะให้เมืองอโยธยาเป็นเมืองน่าอยู่ โดยเทศบาลได้เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการสนับสนุนผ่านกลไกชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งก็คือเป็นการสนับสนุนกลไกสำคัญ เป็นตัวตั้งในการกำหนดเป้าหมายความสุขของเมืองอโยธยา ซึ่งกระบวนการทั้งหมดยังอยู่ในขั้นตอนเริ่มต้น

นางปิยะสิริ เพ็ชรภักดี รองปลัดเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เสริมว่า เทศบาลมีภารกิจหลายเรื่องที่จะดำเนินการ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การคิดที่จะช่วยให้ชาวชุมชนได้ออกมามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง โดยเทศบาลเสริมหนุนโอกาส และเข้าไปกระตุ้นส่งเสริม ซึ่งบทบาทหลักจะเป็นเรื่องที่เราจะต้องทำร่วมกันระหว่างเทศบาลกับชุมชน

นายสัมฤทธิ์ วงษ์สวัสดิ์ ตำบลบางนางลี่ จังหวัดสมุทรสงคราม เล่าว่า หลังจากแกนนำได้เรียนรู้การจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขที่ตำบลบ้านเลือกมา ก็ได้กลับมาทบทวนปัญหาในตำบลบ้านตัวเอง เปลี่ยนแปลงความคิดคนในตำบล ผู้นำเลยต้องหันมาดูเรื่องนี้ตาม มีตัวชี้วัดทั้งหมด ๒๑ ตัวเป้าหมาย คือ สร้างความสุขให้คนในตำบล

การขับเคลื่อนที่ผ่านมา **เป้าหมายเรื่องมีสวัสดิการที่ดี** ได้เกิดการขยายไปอย่างมาก มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ขยายจากเรื่องสวัสดิการที่เป็นตัวเงินเท่านั้น มาสู่การคิดรักษาสวัสดิการที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น การพัฒนาทุนทางธรรมชาติด้วยเรื่องการพัฒนาลำคลอง เก็บผักตบ จนปัจจุบันคิดที่จะวางเป้าหมายว่า ๑ หมู่บ้านมีคลองสวยน้ำใส อบต. ให้การสนับสนุนในการปล่อยกุ้งลงในลำคลอง

เป้าหมายเรื่อง**ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน** อบต. สนับสนุนงบประมาณให้กับทีมงานจัดตั้งทีม อพพร. ทุกหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งทีมคุ้มภัย ทำให้คดีต่างๆ ยาเสพติดลดน้อยลงด้วย ร่วมกับ บปส. ภาคจัดตั้งชุมชนเข้มแข็งต้านยาเสพติด อบต. สนับสนุนเครื่องตรวจวัดสารเสพติด

เป้าหมายเรื่อง**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พลังงานสิ่งแวดล้อม สนับสนุนจากเกษตรและสหกรณ์ จัดอบรมครัวเรือน ๕๐๐ กว่าครัวเรือน ทำเรื่องการเลี้ยงไก่ สร้างพลังงานทางเลือก ปัจจุบันชาวบ้านเกิดรู้เท่าทันทุนนิยม ทำให้การบริโภคนิยมน้อยลง ปัญหาหนี้สินลดลง

นางนวลฉวี บุญจันทร์ ต.คลองตัน
จังหวัดสมุทรสงคราม เล่าว่า จุดเริ่มต้น
เกิดจากการไม่รู้ แต่เป็นตำบลนำร่องการจัด
ทำเป้าหมายตัวชี้วัด โดยชาวบ้านได้โอกาสไป
ดูงานที่ตำบลบ้านเลือก ไปเรียนรู้อยู่ในชุมชน
โดยเฉพาะหมู่ที่ ๒ เห็นภาพการที่คนในชุมชน
มาพูดคุยกันอย่างเป็นธรรมชาติ รู้สึกอบอุ่น
ได้รับการเรียนรู้จากอาจารย์ไพบูลย์ จึงนำ
กลับไปจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดขึ้นที่ตำบล
คลองตัน มีเป้าหมาย หนี้สินลดลง ผู้คน
มีสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตาย มีความเข้มแข็ง
ของสภาองค์กรชุมชน ผู้คนมีความปลอดภัย
ในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นตำบลที่มีสิ่ง
แวดล้อมดี

การได้ไปเรียนรู้ร่วมกับตำบลอื่นๆ
เก็บเกี่ยวประสบการณ์มาใช้ สวัสดิการชุมชน
สมาชิกขยายเพิ่มขึ้น ๓๐ กว่าเปอร์เซ็นต์
ได้เวทีแลกเปลี่ยนคิดว่าเป้าหมายตัวชี้วัดจะ
นำไปสู่การพัฒนาตำบลได้อย่างไร ปัจจุบันใช้
เรื่องหนี้สินกับสวัสดิการขับเคลื่อน ซึ่งต่อมา
ได้เกิดการเก็บข้อมูลหนี้สินครัวเรือน เบื้องต้น
พบว่าประมาณ ๗๐ กว่าล้าน

การทำเรื่องเป้าหมาย ตัวชี้วัดการ
พัฒนาชุมชนท้องถิ่นนี้ ทำให้ได้รู้ว่าเป้าหมาย
ตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนมาทำงานร่วม
กันจากต่างคนต่างทำ แยกแยก ใช้เป้าหมาย

**ตัวชี้วัดปรับความคิดใหม่ สร้างจินตนาการ
ความสุขร่วมกัน** สร้างการมีส่วนร่วม ส่งผล
ให้กลุ่มองค์กรต่างๆ ทำงานร่วมกันมากขึ้น
ทำให้สภาองค์กรชุมชนเข้มแข็งขึ้น “**เป็น
เครื่องมือสร้างพลัง**” อย่างเรามีกองทุน
สวัสดิการวันนี้เรามีเงินในตำบล เอาเงินมา
กองอยู่ตรงกลางมาแก้ไขปัญหาได้ แสดงให้
คนในตำบลเห็นว่า เราใช้กองทุนสวัสดิการ
มาเป็นทุนในการแก้ไขปัญหา จะทำอย่างไร
ให้กองทุนยั่งยืนขึ้น มีแผนพัฒนากองทุน
สร้างโรงสีชุมชน ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่
พยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้านทั้งตำบล
ใช้เวทีทำความเข้าใจเยอะมาก จากที่ชาวบ้าน
ไม่เข้าใจเรื่องการบริหารจัดการ เมื่อชาวบ้าน
เบื่อผู้นำขัดแย้งกัน การนำเรื่องนี้เข้าไปคุยจึง
ทำให้เกิดการปรับความคิดดึงคนมามีส่วนร่วม
กำหนดแผนชุมชนขึ้นโดยแตกจากเป้าหมาย
ตัวชี้วัด หรือเป้าหมายตัวชี้วัดแปลงมาเป็น
แผนพัฒนาชุมชนจากการกำหนดเป้าหมาย
ตัวชี้วัด ส่งผลให้เรื่องนี้ได้ขยายไปยังท้องถิ่น
ตำบลอื่นๆ ซึ่งคณะที่ก่อการดี จะทำเรื่องนี้
ให้เต็มพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครในอนาคต

**นายสิโรฒ จิตนิยม ตำบล
หนองสาหร่าย จังหวัดกาญจนบุรี** เล่าว่า
จุดเริ่มต้นที่ความคิด การทบทวนว่าคนตำบล
หนองสาหร่ายมีความสุขหายไป ความรักกัน
เหลือน้อยลงจึงอยากมาช่วยกันฟื้นความสุข
โดยวิธีการถามคนทั้งสามพันกว่าคนทั้งตำบล
จากนั้นให้ผู้นำหมู่บ้านรวบรวมข้อเสนอมา
นั่งคุยกัน พบว่าถ้าพวกเราจะมีสุขได้
ต้องมีความดี ๙ เรื่อง จะต้องทำความดี
ทั้งหมดนี้ โดยใช้ความดี ๙ เรื่องดำเนินการ
จากนั้นก็พัฒนาเพิ่มตัวชี้วัดได้ความดี

๒๒ ข้อ ๖๓ ตัวชี้วัด พัฒนาระบบการ
สร้างความดีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๔๙
จากนั้นได้เพิ่มความดีอีก ๑ ข้อ ๔ ตัวชี้วัด
ปัจจุบันมี ๒๓ ความดี ๖๗ ตัวชี้วัด

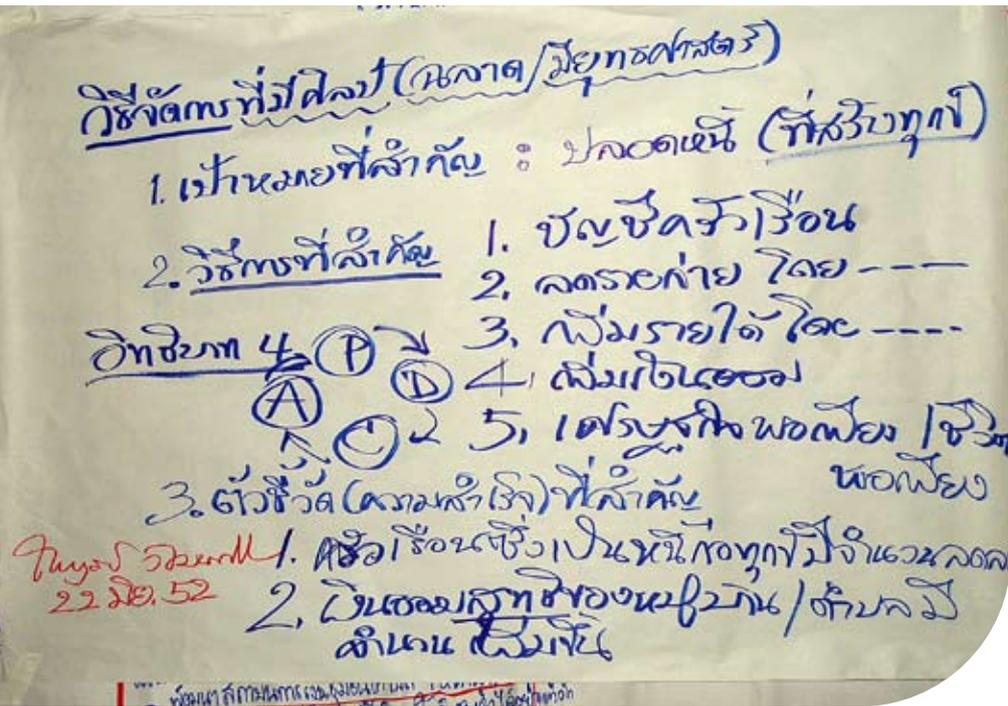
หากตั้งคำถามว่าทำแบบนี้แล้วเรา
ได้อะไร ได้**ผู้นำดี** สามารถกำหนดกำหนดใน
อนาคตได้ กำหนดผู้นำแถวสองได้ เกิดการ
ออมดี มีการออมอยู่สิบสองสิบสามล้านแล้ว
การเรียนรู้ดี มีผู้ที่มาเรียนรู้ฐานในตำบลอย่าง
ต่อเนื่องทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ
พร้อมกับการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอน
เอง แม้แต่เรื่อง**สวัสดิการดี**ทำอย่างไร ท้องถิ่น
สนับสนุนอย่างไร สิ่งที่ได้มานอกเหนือความ
คาดหวัง คือ เรากำหนดวาระของชุมชนได้เอง
ในแต่ละปีสามารถบริหารจัดการปัญหาได้
อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ลดหนี้สินได้ภายใน
กี่ปี้

ใช้ความสุขเป็นเป้าหมายของการ
พัฒนา ความดีทุกอย่างมีผลที่เกิดขึ้นเยอะ
มากกับภาพที่เราเห็นวันนี้กำหนดอนาคตได้
เยอะมาก วางแผนให้กับเทศบาลต้องเข้ามาสู่
กระบวนการความดีกำหนดทั้งหมดเลยหรือ
ล่าสุดตำบลหนองสาหร่ายเอาความดีมาค้า
ประกันเงินได้แล้ว

ในเรื่องการศึกษา เวลาวางแผนการ
พัฒนาคนในตำบลหนองสาหร่าย เราพบว่า
คนที่ไม่จบปริญญากลับมีความรู้มากกว่า
คนจบอีก ดังนั้นเราสามารถเอาคนที่มีความดี
ครบ ๒๓ ข้อมายกระดับการศึกษาเทียบ
ความรู้ให้กับคนหนองสาหร่ายได้อย่างไร
และท้ายสุดอยากจะเสนอให้ช่วยคิดวิธีการ
โคลนนิ่งคนขึ้นมาโดยการสร้างคนที่มี
จิตวิญญาณเหมือนกันให้เกิดขึ้น สร้างคน
ให้กับชุมชนสืบแนวคิดการทำงานต่อไป

**อาจารย์วิฑูรย์ ศรีเกษม ตำบล
บ้านเลือก จังหวัดราชบุรี** เล่าว่า จุดเริ่มต้น
ของตำบลบ้านเลือกเกิดขึ้นจากการศึกษา
ดูงานตำบลหนองสาหร่าย ทำกระบวนการ
มาต่อเนื่องตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ ตั้งต้นด้วยเป้าหมาย
ตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของตำบล ตั้งคำถาม
กับคำว่าแผนตำบลเมื่อนำไปใช้พัฒนาชาวบ้าน

ยังไม่สามารถเข้าถึงการทำแผนตำบลได้ มาสู่กระบวนการลองผิดลองถูกจนได้ ๙ เป้าหมาย ๓๔ ตัวชี้วัด จากนั้นปรับเหลือ ๑๖ ตัวชี้วัด กระบวนการครั้งแรกมีคนทำงาน ๒๐ คน จนปัจจุบันมีคณะทำงาน ๗๐ กว่าคนในตำบล ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเรื่อง **สุขภาพดี** มีการป้องกันไข้เลือดออกด้วยวิธีการต่างๆ จนประสบผลสำเร็จได้ในปี ๒๕๕๔ จัดซื้อเครื่องมือแพทย์ให้ชุมชนได้ นำเสนอเป้าหมายตัวชี้วัดให้กับเทศบาลให้กับโรงพยาบาล จนปัจจุบันสถาบันการศึกษา ก็เข้ามาศึกษาวิจัย ทั้ง มม.หิตล มรภ.จอมบึง พระจอมเกล้าฯ ทำให้มีภาคีการทำงานมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการผลิตพลังงานทดแทน ผลิตปุ๋ยจากมูลสัตว์ มีหน่วยงานเข้ามาช่วยสนับสนุนเพิ่มขึ้นในลักษณะภาคีความร่วมมือ

เมื่อเราใช้วัฒนธรรมเป็นตัวเคลื่อนการพัฒนา ต้องสร้างคนเป็นทุนก่อน เมื่อคนรวมกันได้ก็สามารถเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการพัฒนาได้ ก้าวต่อไปคือสร้างกระบวนการพัฒนาเยาวชน ให้เยาวชนในขบวนการสามารถถ่ายทอดเรื่องเป้าหมายตัวชี้วัดต่อไปได้ อยากเชื่อมโยงให้คนรุ่นใหม่ยอมรับ

และรับผิดชอบสานต่อไปในอนาคตได้ด้วย ก้าวต่อไปอยากให้มีการจัดทำแผน/โครงการในการพัฒนาหลักสูตรขยายต่อที่ชัดเจนขึ้น พัฒนาแกนนำในฐานะเป็นผู้ประกอบการทางสังคม คิดว่า “การทำงานเป็นการทดลองความสำเร็จได้หรือไม่เราต้องเป็นผู้ทดลองสังเกตและปฏิบัติด้วยตัวเอง”

ต่อด้วย นางปรางณี จันทะวร ตำบลคลองวัว จังหวัดอ่างทอง ที่มาร่วมแสดงความเห็นว่า จากที่มีการพัฒนากลุ่มองค์กรทำทุกเรื่องแต่ไม่สำเร็จเท่าที่ควร แต่เมื่อคนตำบลคลองวัวได้มีการทบทวนตนเองจากการที่อาจารย์ประสงค์ลงไปช่วยทำ ทำให้เรารู้ตนเองว่าเรามีต้นทุนอะไรอยู่ เราเป็นใคร เราจะไปไหน เราจะไปกันอย่างไร ซึ่งทำให้เรากำหนดเป้าหมายการพัฒนาความสุขได้ ๙ ด้าน มีเป้าหมาย คือ คนเข้มแข็ง มีทุนที่เพียงพอในตำบลอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม คนในตำบลได้รับสวัสดิการที่ดีที่เกิดจากการจัดกันเอง ปัจจุบันรวมคนและทุนพัฒนาเยาวชน พัฒนาประชาชน สรุบบทเรียนปีละครั้ง ทบทวนกันว่าอันไหนสำเร็จไม่สำเร็จ ทำอะไรต้องมีเครื่องมือมีเป้าหมายความสำเร็จ โดยต้องฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนด้วย

ปัจจัยและเงื่อนไข ที่ทำให้กระบวนการจัดทำ เป้าหมายตัวชี้วัดสำเร็จผล

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้กระบวนการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดสำเร็จผล จากความเห็นของอาจารย์วิโรจน์ พรหมอ่อน นักวิชาการที่ไปสนับสนุน กล่าวว่า ในการส่งเสริมพัฒนาการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขของพื้นที่ภาคตะวันตกนั้น ถ้าเรานำความรู้เข้าสู่ชุมชน ถือว่านำสิ่งที่ไม่พึงประสงค์เข้าไป เวลาทำงานกับชุมชนมักจะเอาความรู้ไว้ข้างหลัง แต่เริ่มด้วยการไปดู ไปให้กำลังใจ นำเอานวัตกรรมจากที่ดีๆ ไปเล่า นำเรื่องเล่าไปแลกเปลี่ยน จุดเริ่มต้นที่ดีเกิดขึ้นจากแกนนำที่มีจิตอาสา มีความฝันมีอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่

เห็นว่าทุกพื้นที่จะต้องมีปัจจัยเหล่านี้ และกระบวนการเหล่านี้ จึงจะไปได้ นั่นคือ

- **ต้องเริ่มต้นจากคนที่มีใจ** มีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ เปิดกว้างต่อสิ่งใหม่ ไม่ข้องติดคิดเชื่อมโยงเรื่องต่างๆ ได้ จึงนำมาสู่การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นรู้ปฎิบัติ ครอบรู้เป็นสำคัญกว่าความรู้แบบรู้แต่ไม่รู้ อยู่การพัฒนาคนอย่างมุ่งไปที่การพัฒนาเฉพาะความรู้ ใครพัฒนาคนไปในทางนั้น ข้าเติมประเทศชาติ
 - **จะต้องมีพื้นที่ในการพูดคุย** เปลี่ยนวัฒนธรรมการนิเทศให้เป็นกระบวนการพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ ความคิดที่ถูกตั้งจะเกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยน ทบทวนจากสิ่งที่ทำว่าได้ผล ไม่ได้ผลหรือไม่ เพราะอะไร เกิดการเรียนรู้จากสิ่งนี้
 - **มีพี่เลี้ยงนักวิชาการจึงเข้าไปหนุนเสริม** มีทักษะเชิงกระบวนการ ต่อแต่นั้น ความคิดที่พูดคุยกันก็จะเป็นรูปเป็นร่าง ทำกันอย่างมีระบบ
- ดร.ยุทธภณ เตชะแก้ว ก็ได้แนะนำเสนอ มุมมองจากประสบการณ์ในการส่งเสริมพัฒนาการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุข

ของพื้นที่ภาคตะวันตกว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องทำตัวชีวิตหรือตัวบั้งซี หรือธรรมนูญชุมชนเริ่มที่ชุมชนท้องถิ่นได้แล้ว วันนี้ยังไม่สายต้องเริ่มต้นจากดินไม่เริ่มจากฟ้า มีความฝันร่วมเอาความสุขเป็นเป้าหมายแต่ละแตกต่างกันตามพื้นที่ จะออกมาเป็นเชิงคุณภาพหรือปริมาณหรือไม่ก็ให้แต่ละชุมชนกำหนด ต้องได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนทั้งท้องถิ่นท้องที่ หน่วยงานราชการ ดังนั้นมวลรวมความสุขของชุมชนท้องถิ่นต้องมาก่อน มวลรวมทางเศรษฐกิจ และกล่าวเสริมว่า บทเรียนที่พบจากพื้นที่ที่เข้ามาแล้วอย่าง ตำบลหนองสาหร่าย พบว่า

- ตัวชีวิตชุมชนแตกต่างจากตัวชีวิตทั่วไป โดยมักมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมตัวชีวิตขึ้นได้เรื่อยๆ ไม่ได้ขีดเส้นเป็นเขตแดนที่ตายตัวอย่างตัวชีวิตของหน่วยงานทำกัน คือไม่ใช่ตัวชีวิตแข็งทื่อ

- ตัวชีวิตที่จะเกิดประโยชน์จะต้องได้รับการยอมรับจากคนข้างในก่อนได้รับการยอมรับจาก อปท. นำเอาไปใช้ เอาไปปฏิบัติเป็นการทบทวนสร้างบทเรียนตัวเองภายในตัวด้วย ดังตัวอย่างความดีทั้ง ๒๓ ข้อ และ ๖๗ ตัวชีวิตของตำบลหนองสาหร่าย ไม่ใช่ทุกคนจะปฏิบัติได้เหมือนกันเท่ากัน หลักการที่สำคัญที่อาจารย์ไพฑูริย์กล่าวไว้ว่า **ต้องมีความดีที่สอดคล้องกับศักยภาพ** ความสามารถ และสอดคล้องกับความสุข (ทั้งกายทั้งใจทั้งสังคมจะสร้างได้)

- ใช้กระบวนการผู้นำดี สามัคคีกันดี สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยเงื่อนไขของการขับเคลื่อนที่สำเร็จได้

แนวทางในการขับเคลื่อนต่อไป

ดร.ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว เสนอว่าการขยายผลต่อพื้นที่อื่นอย่างไร เห็นว่าแนวทางต้องให้เกิดการขยายผลโดยผ่านสภาองค์กรชุมชนที่มีความพร้อม แบบอาจารย์วิจารณ์ว่าเอาใจมานำก่อน เป็นเครื่องมือให้กับสภาเป็นการขยายผลในแง่สร้างการเรียนรู้ด้วยกัน ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นที่ทั้งเก่าใหม่ ระดับคนที่มีใจ จัดวงสนทนาพูดคุย หาพื้นที่ให้ไปเรียนรู้ไปให้กำลังใจหาพื้นที่ให้คนมีใจมาพบปะเรียนรู้ด้วยกัน พลังศักยภาพก็จะกลับคืนมา การมาเรียนรู้ด้วยกันมีหลักสูตร ระดับที่สามด้วยการสร้างการเรียนรู้ของหน่วยงาน เช่น สภาพัฒนาการเรียนรู้กับชุมชน และสุดท้ายต้องขยายผลพื้นที่ที่มีอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง

แนวทางในการพัฒนาต่อไป กระบวนการแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกัน เชื่อมั่นว่ามีความดีที่เกิดขึ้นทุกวันแต่เส้นทางในการขับเคลื่อนความดีจะต้องเริ่มในระดับที่เราจัดการได้ จัดการปัญหา/ควบคุมปัญหาไว้ได้ของแต่ละพื้นที่ก่อน

นายครรชิต สุขใจมิตร จากมูลนิธิหัวใจอาสา เสนอว่า แนวทางในการขับเคลื่อนต่อไปน่าจะแบ่งเป็น ๓ กระบวนการ คือ

- การขับเคลื่อนในพื้นที่เดิมจะต้องจัดระดับพื้นที่ที่มีการพัฒนาไม่เท่ากัน ระหว่างพื้นที่เข้มแข็งอย่างหนองสาหร่าย บ้านเลือก กับพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการพัฒนา การเดินทางไปต่อไม่เหมือนกัน และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาก็ต่างกัน

- การขับเคลื่อนในพื้นที่ใหม่ที่มีความสนใจจะขับเคลื่อนอย่างไรต่อ

- และการขับเคลื่อนทางสังคมด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้จะให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องเป็นระบบอย่างไร

คุณประยงค์ อุปเสน (จนท. พอช.) ได้ประมวลแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดทำเป้าหมายตัวชีวิตในระยะต่อไปว่า

- การขยายพื้นที่ใหม่ ควรเริ่มจากการหาคนที่มีใจ มีลักษณะที่สนใจใฝ่เรียนรู้ คิดทำด้วยจิตอาสา แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ที่มีอยู่เดิม

- พื้นที่เดิมควรขยายเป็นศูนย์เรียนรู้ ถอดบทเรียนความสำเร็จ เป็นครูให้กับที่อื่น มีหลักสูตรการเรียนรู้ที่ควรเป็นหลักสูตรเชิงปฏิบัติการ คือ ทำไปท่ามกลางการปฏิบัติ ไม่ใช่จัดอบรมแล้วก็จบกันไป

- พัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ด้วยการหนุนเสริมจากทั้ง พอช. และมูลนิธิหัวใจอาสาที่ทำงานเรื่องนี้อยู่ โดยควรจัดให้มีวงสนทนาหรือกลไกเรียนรู้คู่กันระหว่างแกนนำ พอช. มูลนิธิหัวใจอาสา สสส. และคนอื่นๆ ที่อยากมาร่วมกันทำ ซึ่งควรมีงบประมาณสนับสนุนส่วนหนึ่งจาก พอช. มาเสริมในจุดนี้ต่อเนื่อง

- จัดทำสรุปบทเรียนและถอดความรู้ของตำบลที่ทำมาแล้ว เพื่อนำเสนอเป็นบทเรียนต่อพื้นที่อื่นๆ อย่างกรณี ๑๒ พื้นที่ตำบลที่ทำเรื่องนี้แล้ว มีการจัดการความรู้ตนเอง ที่พร้อมจะสื่อสารถ่ายทอดต่อคนอื่นในตำบลและภายนอก

- จัดทำหนังสือสังเคราะห์การจัดทำ เป้าหมายตัวชี้วัด หรือสื่ออื่นๆ ขึ้น เพื่อสื่อสาร ขยายผลต่อวงสาธารณะ

- จัดเวทีนำเสนอต่อสาธารณะให้ เข้าใจเข้ามาเรียนรู้มากขึ้น ทั้งในระดับพื้นที่ และทางสังคมให้รับรู้และเกิดกระแสดันตัว โดยในระยะต่อไป พอช. จะร่วมกับพื้นที่ตำบล ที่ทำเรื่องนี้ จัดเวทีเสนอผล ขยายความคิด พื้นที่รูปธรรม โดยอาจจะจัดได้ในราวเดือน พฤศจิกายน ที่จะถึงนี้

นายศิวโรจน์ จิตนิยม เสริมว่า แนวทางในการขับเคลื่อนควรจะนำเอาเรื่องนี้ ไปพูดไปคุยกับในการทำงานได้ทุกประเด็นให้ ทุกเรื่องเอาไปต่อยอดในงานอื่นๆ โดยไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณมากนัก วิธีการขยายเรื่อง นี้อย่างเข้าใจง่ายๆ น่าจะเริ่มจาก บอกมูลเหตุ แห่งความสำเร็จ เป็นเรื่องที่ดี มีความสุข มาเป็นตัวชี้วัด

“ วันนี้ยังไม่สาย ต้องเริ่มต้นจากดิน ไม่เริ่ม จากฟ้า มีความฝันร่วม เอาความสุขเป็นเป้าหมาย ”

คุณพรพนทิพย์ เพชรมาก (ผู้ช่วย- ผู้อำนวยการ พอช.) เห็นว่า เรื่องนี้จะต้องเดินควบคู่ไปกับเรื่องอื่นๆ การกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดของการพัฒนาเป็นสิ่งที่พัฒนาความ เข้มแข็งของชุมชนในทุกงาน ทุกพื้นที่ต้อง ดำเนินการด้วยอยู่แล้ว ในงานพัฒนาจะต้อง มีการขยายการเรียนรู้จากงานหนึ่งเชื่อมโยงสู่ งานอื่นๆ และมีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการ พัฒนาความเข้มแข็งชุมชนจัดการตัวเอง อย่างการตั้งเป้าหมายตัวชี้วัดก็ถือเป็น เครื่องมือหนึ่งที่สามารถเอาไปใช้แก้ไขปัญหา ไปพัฒนาได้ ขณะนี้ พอช. เองก็กำลังพยายาม ประมวลเครื่องมือการทำงานเหล่านี้ จาก ตัวอย่างรูปธรรม เป็นองค์ความรู้ให้ชุมชน นำไปเลือกปรับใช้ได้ในการทำงาน

คุณวรรณภา สีหาทัพ (จนท. พอช.) เห็นว่า ถ้าการทำงานจะเดินไปได้ แผนการทำงานเริ่มแรกที่คนทำงานคิดกันน่าจะมีการสร้างอาสาสมัครให้ไปขยายผลต่อ เริ่มต้น

จากทีมอาสาที่มีความเข้าใจ เจ้าหน้าที่ทำงาน ร่วมกับพื้นที่ปฏิบัติการ โดยมีพื้นที่ทำงานที่ เริ่มต้นด้วยการสร้างการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับ พื้นที่ปฏิบัติการเลย

นางนวลฉวี บุญจันทร์ เสริมปัจจัย ความสำเร็จในการทำงานว่า “สิ่งที่เราได้คือ การรวมพลังของคนมาสร้างความดี นั่นคือ เป้าหมาย” การประมวลความสามารถคน ในชุมชน หากคนเด่นๆ ลงมาเรียนรู้ทำงาน ร่วมกัน ลงไปเป็นทีม แบ่งหน้าที่การทำงาน การขยับงานในอนาคตของสมุทรสาครขยาย ในอำเภอบ้านแพ้วก่อนจาก ๑๒ ตำบล ตอนนี้ เหลืออีก ๔ ตำบล ไปด้วยใจร่วมเรียนรู้สานต่อ การทำงานเชื่อมต่อท้องถิ่น มีแผนท้องถิ่นจัด การตนเองในระดับอำเภอ มีแผนจัดสมัชชา ในระดับจังหวัด โดยเริ่มที่ตำบลบ้านแพ้ว เชิญหอการค้า อบจ. นายอำเภอ มาร่วมรับฟัง มาเปิดงาน และขยายไปทุกอำเภอเมื่อมีโอกาส

ขับเคลื่อนด้วยกลไกจากสภาองค์กรชุมชน ตำบลสู่เวทีสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัด

ท้ายสุด อาจารย์ไพบูลย์ ท่านแสดง ความเห็นเพิ่มเติมต่อปัจจัยความสำเร็จและ แนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้ ความเห็นแรก คือ ใช้ตัวชี้วัดทำให้เกิดการรวมพลัง เป็น วัตถุประสงค์จริงเป็นทั้งผลลัพธ์และเป็น เครื่องมือ เกิดพลังสร้างสรรค์ เกิดความ ร่วมแรงร่วมใจกัน มีเหตุให้มาช่วยกันคิดได้ สะดวก หรือจะเรียกว่าเป็นกระบวนการใช้ ตัวชี้วัดก็ควรที่จะทำต่อไป **ส่วนที่อยากจะ เสริม คือ**

ประการที่หนึ่ง ถ้าทำกันอย่าง เป็นเรื่องเป็นราว ต้องเป็นตัวชี้วัดที่สามารถ เปรียบเทียบได้ ไม่ต้องมาก ตัวชี้วัดเพียงไม่กี่ตัวก็สามารถสะท้อนการพัฒนาหลายด้าน อยู่แล้ว อย่างตัวชี้วัดความดีวัดความซื่อสัตย์ ก็สามารถอธิบายสะท้อนหลายอย่างสะท้อน ความดีทั้งหลาย

ตัวชี้วัดการพัฒนาคนของ UNDP ที่ใช้ทั่วโลกมีเพียงสามตัว ตัวชี้วัด “โลกแห่ง ความสุข” ก็มีเพียงสามตัวเหมือนกัน วัดน้อย แต่วัดได้จริงเปรียบเทียบได้ต่อเนื่องสำคัญกว่า ถ้าตำบลไหนทำได้พยายามพัฒนาให้ตัวชี้ วัดชัดเจน มีแหล่งที่มาแน่นอน วัดเป็นช่วงๆ สามเดือน หกเดือน เปรียบเทียบได้จะยิ่งเป็น การดี ตัวชี้วัดจะนำมาสู่การระดมความคิด สร้างสรรค์กัน ถ้าเปรียบเทียบได้เราจะได้ เรียนรู้จากข้อแตกต่างกันมากขึ้น

ประการที่สอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างเวทีวันนี้อยากให้เกิดขึ้นสม่ำเสมอ อาจจะต่างอำเภอต่างจังหวัดบ้างชนบทบ้าง เมืองบ้าง ก็เห็นความแตกต่าง เริ่มต้นให้ดี ชักที่หนึ่งจะเป็นฐานขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ เหมือนเราปลูกต้นไม้ดีๆ ชักต้นก็จะแพร่พันธุ์ ไปได้มาก ดังตัวอย่างของภาคตะวันตกที่ ขยายไปได้ในขณะนี้

ประการที่สาม การเชื่อมต่อกับ แผนงานดัชนีความก้าวหน้าแห่งชาติ ที่ สำนักงานสถิติแห่งชาติร่วมมือกับ สสส. ทำอยู่ คุณสุเทพ ไชยพันธุ์ น่าจะประสานเรื่องนี้ได้ คำนึงถึงแผนงานของ สสส. เรื่องนี้ ทั้งนี้ จะให้แผนงานดัชนีความก้าวหน้าแห่งชาติ เน้นที่ชุมชน “ตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศ ต้องเกิดจากเป้าหมายตัวชี้วัดของชุมชน ท้องถิ่น” เรื่องการวัดความเจริญก้าวหน้า ที่ เน้นความสุข เน้นจิตใจ ไม่ได้เน้นการพัฒนา วัตถุ และอยากให้เป็นการพัฒนาในระดับ ท้องถิ่น

คำสอนสุดท้ายของพระพุทธทาส ที่ว่า “ขอให้ช่วยกันหาทางออกจากวิกฤต นิยม” การปรับเปลี่ยนจิตสำนึก วิถีชีวิต ความพอเหมาะพอควรและพอดี เมื่อเป็น เช่นนั้นทำให้คนมีความสุข ในเบื้องต้นเป็นการแก้ปัญหาของเราเอง ซึ่งเป็นการแก้ไข ปัญหาที่ดี หวังว่าการตั้งเป้าหมายตัวชี้วัด จะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยตัวเราเอง ช่วยท้องถิ่นเรา ช่วยสังคมเรา ก่อนที่จะ เจ็บตัวมากกว่านี้ เป็นคำที่ทายของอาจารย์ ไพบูลย์ก่อนจบเวทีการสนทนา ■

90 รายการ ของที่จะหมดอายุไขในปี ๒๕๖๕

๘๖ ปฐวีกาล

โลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกปริมาณทล ความคิด ความเชื่อ
ข้าวของเครื่องใช้หลายอย่างกำลังสูญพันธุ์ในอีกสิบปีข้างหน้า
แน่นอนละว่ามันจะไม่สูญหายตายจากไปหมดสิ้น แต่ก็คงเหลือร่องรอยให้เรา
อยู่น้อยมาก สิ่งเหล่านั้นคืออะไรบ้าง

๑. การส่งจดหมาย นับตั้งแต่มี
อีเมลล์และโทรศัพท์มือถือ ที่ทำการไปรษณีย์ทั่วโลก
ก็เจียบเหงา บุรุษไปรษณีย์ตงงาน ต้องพยายามหา
ธุรกิจอื่นๆ มาทดแทน ซึ่งยากมากตราบใดที่โลกยัง
สามารถสื่อสารด้วยโทรศัพท์ได้ (ถ้าสื่อสารด้วย
โทรศัพท์ไม่ได้ ก็ไม่รู้จะยังมีโลกหรือเปล่า)

๒. การสูบบุหรี่ แม้ว่าบริษัทค้าความ
ตายยักษ์ใหญ่จะพยายามทุกวิถีทางที่จะเพิ่มจำนวน
คนสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและผู้หญิง แต่

กระแสไม่สูบบุหรี่นั้นเป็นแนวโน้มใหญ่ของโลกที่น่าจะ
ไม่หวนกลับ คนอาจจะทดลองสูบบ้าง แต่คนส่วนใหญ่
จะไม่สูบบุหรี่จะเป็นคนส่วนน้อยของโลก แต่
คนติดยาเสพติด...น่าจะยังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

๓. รถยนต์ใช้น้ำมัน มีหลายปัจจัย
ที่ทำให้รถยนต์ที่ใช้น้ำมันหายไปจากโลก
เริ่มจากราคาน้ำมันที่จะแพงขึ้นเรื่อยๆ เพราะ
ความต้องการพุ่งสูง โดยเฉพาะจากประเทศยักษ์ใหญ่

อย่างจีน สงคราม ปริมาณสำรองที่ลดน้อยลง เกือบทุกประเทศ
กำลังตั้งเป้าหมายลดการใช้น้ำมัน หันไปใช้พลังงานทางเลือกอื่นๆ เช่น
เอทานอล ไบโอดีเซล รวมทั้งหันไปสร้างเครือข่าย
การขนส่งสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น รถไฟความ
เร็วสูง รถไฟฟ้า ซึ่งจะทำให้คนใช้รถยนต์ส่วนตัวน้อยลง รถยนต์ในปี
๒๕๖๕ ถ้ามีก็จะเป็นรถยนต์ไฟฟ้าใช้เอทานอลหรือไบโอดีเซล

๔. แอนดีไดรฟ์ (Handy drive)

อุปกรณ์เก็บข้อมูลอันจิ๋ว ที่เรียกกันว่า แอนดีไดรฟ์
ทั้มไดรฟ์ (Thumb drive) ซึ่งมาแทนแผ่นดิสก์
สี่เหลี่ยมสีดำ (Floppy disc) และเรามากจะ
ทำหายเป็นประจำ คงไม่มีใครใช้มากนักในปี
๒๕๖๕ เพราะมีระบบคลาวด์
ซึ่งข้อมูลต่างๆ ถูกเก็บไว้ใน

อากาศที่ไหนสักแห่งในโลก
คนจะทำงานบนคอมพิวเตอร์แล้ว
เซฟ (save) ข้อมูลไว้ที่นั่น เดินทางไปนี่โน่น
หรือกลับบ้านแล้วเรียกข้อมูลเหล่านั้น
มาทำงานต่อ ใช้ต่อ แล้วเก็บไว้ที่เดิม

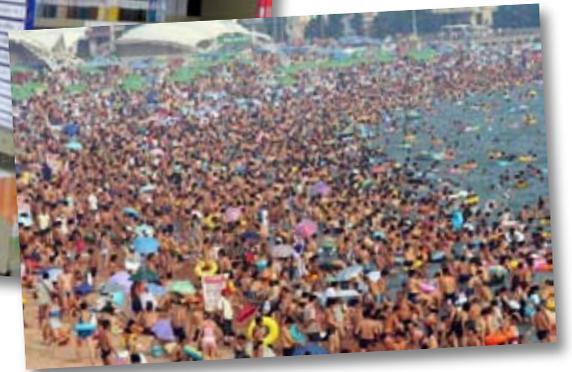

๕. หนังสือพิมพ์ ในต่างประเทศที่เทคโนโลยีสื่อสารเจริญก้าวหน้า หนังสือพิมพ์ที่พิมพ์บนกระดาษ ขายตามแผงหนังสือมาส่งตามบ้านนั้น ล้มหายตายจากลงไปทุกๆ วัน เพราะคนติดตามข่าวสารจากทีวี จากเว็บไซต์ จากข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์มือถือ (SMS) ซึ่งเร็วกว่า ถูกกว่า เมื่อคนอายุ ๕๐-๖๐ ปีขึ้นไปตายหมด คงไม่มีใครอ่านหนังสือ “พิมพ์” กันแล้ว

๖. ห้องสมุด ในประเทศแห่งคนรู้มากอย่างประเทศเรา คนเข้าห้องสมุดน้อยมากอยู่แล้ว เมื่อคนสามารถอ่านหนังสือเกือบทุกอย่างจากที่อื่นได้ที่ไม่ใช่ห้องสมุด ห้องสมุดก็ถึงกาลอวสานแน่นอน ถ้าจะมีอยู่ก็จะเป็นศูนย์บริหารข้อมูลข่าวสารผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งคนใช้บริการก็คงน้อยมากอยู่ดีตราบเท่าที่ห้องสมุดไม่สามารถให้บริการข้อมูลได้มากเท่าที่กูเกิล (Google) จัดให้

๗. หลางทาง คนในประเทศด้อยพัฒนาอย่างประเทศไทยเริ่มใช้ระบบจีพีเอส (GPS) นำทางซึ่งติดมากับโทรศัพท์มือถือบ้าง ติดมากับรถยนต์บ้าง เช็คข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตบ้าง คอลเซ็นเตอร์ (call center) บ้าง ในปี ๒๕๖๕ เทคโนโลยีระบุตำแหน่งจะติดตัวคนไปทุกหนแห่ง จึงคงไม่มีใครหลงทางอีกในปีนั้น แต่การหลงทางรัยยังคงมีอยู่ต่อไปแน่นอน

๘. โทรศัพท์บ้าน ตอนนี้อยู่ที่บ้านส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์มือถือ อยู่นอกบ้านใช้มือถือโทรศัพท์จรรยาได้ขององค์กร โทรศัพท์ในส่วนของโทรศัพท์บ้านลดน้อยลงเรื่อยๆ ไม่มีทางถูกกลับเด็กๆ ในปี ๒๕๖๕ จะถามพ่อแม่ว่าโทรศัพท์บ้านคืออะไร

๙. ประชากรเพิ่ม แม้ทุกตำราจะบอกว่าประชากรของโลกจะเพิ่มขึ้นแน่นอน แต่ความจริงที่ซ่อนอยู่คือจะเพิ่มขึ้นขึ้นในบางประเทศที่ไม่มีการคุมกำเนิดเท่านั้น ในประเทศที่ผู้หญิงสามารถเลือกอนาคตตนเอง (และจำนวนบุตร) ได้ จำนวนประชากรเริ่มคงที่และหลายประเทศเริ่มลดลงจนต้องรณรงค์ให้คนแต่งงาน (เช่น สิงคโปร์) เพราะคนแต่งงานช้าลง มีลูกน้อยลงจนน้อยกว่าอัตราการทดแทนคนที่ตายไปในแต่ละปี ประเทศไทยอยู่ในข่ายที่ว่าประชากรน่าจะเพิ่มขึ้นน้อยมากหรือไม่เพิ่มเลยในปี ๒๕๖๕

๑๐. เงินกระดาษ ออกจะอาจหาญเกินไปที่จะทำนายว่า จะไม่มีคนใช้เงินกระดาษในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า แต่เชื่อว่ามีคนใช้น้อยลงมาก เพราะปัจจุบันบัญชีคนใช้เงินพลาสติกที่เรียกว่า บัตรเครดิตอยู่ ๑๕.๒ ล้านบัญชี (หนึ่งคนหลายบัญชี) ในขณะที่มีเพียง ๘.๗ ล้านบัญชีในปี ๒๕๔๘ เพิ่มขึ้นกว่าปีละ ๑๐% ถึงปี ๒๕๖๕ น่าจะมีคนใช้เครดิตถึง ๓๖ ล้านใบแน่นอน

สิบปีข้างหน้าโลกจะเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ แต่หลายสิ่งหลายอย่างจะคงเดิมหรือเพิ่มมากกว่าเดิม เช่น ใต้โต๊ะในโครงการของรัฐอาจเพิ่มจาก ๓๐% เป็น ๕๐% ไอคิวเด็กไทยน่าจะลดลงกว่า ๘๐ (ซึ่งถือว่าโง่สุดขีดแล้ว) คะแนนสอบภาษาไทยอาจจะเหลือแค่ ๑๐% เป็นต้น เรามีบัตรเครดิต จีพีเอส รถไฟฟ้า อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง แต่ไอคิวประชากรเหลือน้อยกว่า ๘๐ ...เยี่ยมไปเลยน้า ■

วิถีชีวิตที่ฉลาด (ฉลาด/ไม่ท้อ/ไม่กลัว)

1. เป้าหมายที่สำคัญ : ปลอดภัย (ที่รับทุก)
2. วิถีที่ฉลาด
 1. ชลชีพเร็วร้อน
 2. ลดรายจ่าย โดย ---
 3. เพิ่มรายได้ โดย ---
 4. เพิ่มโอกาส
 5. เติบโตเร็วพอเพียง ชีวิตพอเพียง
3. ตัวชี้วัด (รวมสำนึก) ที่สำคัญ
 1. คือ รื่องมือที่เป็นหน้าที่ของทุกคนมีจำเพาะของคน
 2. วินัยของทุกฝ่ายของบ้าน/ตำบล
สำนึก สามัคคี

ข้อควรระวังในการดำเนินงาน
- จัดระบบ สดุดี ในแผน (ให้ไปทำกับครอบครัว)
- ศึกษารูปแบบในท้องถิ่น ที่เห็นเป็นต้นแบบมาจากบ้าน/ตำบล
- ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ เพิ่มโอกาส
- จัดระบบการฝึกสอน ให้ไปทำกับบ้าน/ตำบล
- ใช้แหล่งของท้องถิ่น เพิ่มโอกาส เพิ่มรายได้

อ.ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม สนับสนุนการทำ
ตัวชี้วัดชุมชน ต.หนองพันจันทร์ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

สิ่งที่พิมพ์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตเลขที่ 41/2550
ปณฝ.คลองจั่น

- เหตุขัดข้องที่นำจ่ายผู้รับไม่ได้
(กรุณาส่งคืน พอช.)
- 1. จำนวนไม่ชัดเจน
 - 2. ไม่มีเลขบ้านตามจำนวน
 - 3. ไม่ยอมรับ
 - 4. ไม่มีผู้รับตามจำนวน
 - 5. ย้าย ไม่ทราบที่อยู่ใหม่
 - 6. อื่นๆ.....
- ลงชื่อ _____

